

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon ja puuetega inimeste õigused Eestis

Käesolev trükis on välja antud projekti “ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni rakendamise edendamiseks, kaitsmiseks ja järelvalve tõhustamiseks sõltumatu mehhanismi loomise ettevalmistamine ja selle toimimise tagamine” raames.

Väljaandja: Eesti Puuetega Inimeste Koda, 2013
Koostaja: Karin Hanga
Toimetajad: Monika Haukanõmm, Piret Kamber
Kujundus: Artek OÜ
Trükk: Artek OÜ

Hea lugeja!

Puudega inimeste arv Eestis on aasta-aastalt suurenenud. Sageli on puudega inimesed ja nende pere liikmed olukorras, kus napib informatsiooni erinevate toetusmeetmete kohta – kuidas oma toimetulekut parandada, millised võimalused on abi saamiseks riigi või kohalike omavalitsuste poolt; mida pakutakse tööturu-, sotsiaal-, haridus- või tervisevaldkonna poolt. Seadusandlus on keeruline ja inimesed ei tea alati, kuhu oma murega pöörduda.

On väga oluline, et 2012. aastal ratifitseeris Eesti Vabariigi Riigikogu ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon on dokument, mis võtab kokku puudega inimeste õigused erinevatest eluvaldkondadest ja ütleb, mida peavad puudega inimeste toetamiseks võtma ette riik, kohalikud omavalitsused, sotsiaalpartnerid ja teised osapooled. Konventsioon annab uue suuna puude laiemale, sotsiaalsele käsitlemisele, millega on vaja arvestada ja omaks võtta. Konventsiooni eesmärgiks ongi aidata kõigil maailma riikidel edendada ja kaitsta puuetega inimeste õiguseid ning tagada nende õiguste tegelik ellurakendumine. Seega konventsiooni ratifitseerides on Eesti riik võtnud endale eesmärgiks ja andnud puuetega inimestele lubaduse nende olukorda järjepidevalt parandada, kasutades selleks erinevaid meetmeid – täiendades seaduseid, luues vajalikke teenuseid, tõkestades puudega inimeste diskrimineerimist ning tagades, et puudega inimesed oleksid kaasatud kõikidesse küsimustesse, mis puudutavad nende eluolu ja toimetulekut.

Kuidas toimub ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ellurakendamine Eestis?
Millised võimalused on seadustega ette nähtud puudega inimestele ja nende peredele?
Neile küsimustele otsimegi vastuseid käesolevas teatmikus.

Austus ja tolerantsus erinevuste suhtes ning puuetega inimeste tunnustamine ühiskonna loomuliku osana on see, millest Eestis sageli puudu jääb. Üldine orienteeritus edule on tekitanud olukorra, kus väga paljud ühiskonnaliikmed (sh puudega inimesed) tunnevad ennast kõrvalejätuna. Seevastu positiivsest suhtumisest saavad alguse positiivsed muudatused kogu ühiskonna jaoks. Selle üldpõhimõtte järgimine peaks olema läbiv kogu ühiskonnas.

Seadus või mõni dokument ise ei muuda kellegi elu paremaks. Avatud suhtumine, kaasamine, teadlikkus, hea tahe, pealehakkamine ja piisavate inim- ja rahaliste ressursside tagamine võivad muuta puuetega inimeste eluolu paremaks. Puudega inimesed on ühiskonna täieõiguslikud liikmed, kes ei pea ühiskonnaelus tavapärasel viisil osalemiseks rõhuma erinevate õigusaktide olemasolule ja oma vajadustele, vaid asjakohaste seaduste täitmine ja kõikide abivajavate inimeste abistamine on erinevate institutsioonide iseenesest mõistetav kohustus. Loodame, et käesolevast teatmikust on kasu nii puudega inimestele kui ka kõikidele teistele osapooltele, kelle võimuses on puudega inimeste eluolu edendamine Eestis.

Karin Hanga
Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevjuht

Sisukord

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon	4
Konventsiooni üldpõhimõtted	5
Konventsioonis reguleeritavad valdkonnad	6
Diskrimineerimine	6
Puude mõiste konventsioonis ning Eesti seadusandluses	7
Puude raskusastme taotlemine Eestis	8
Puuetega inimestele suunatud riiklikud sotsiaaltoetused	9
Toetuste liigid ja suurused 2013. aastal	9
Juurdepääsetavus	11
Füüsiline juurdepääsetavus ehitistele ja hoonetele	11
Juurdepääs (ühis)transpordile ja teedele	12
Juurdepääs eluasemele	12
Juurdepääs töökohale	13
Juurdepääs informatsioonile	13
Võrdne tunnustamine seaduse ees	14
Õigus- ja teovõime	14
Teovõime piiramine	14
Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine	15
Õigus valida elukohta	15
Õigus elukohajärgsetele ja muudele kogukonnateenustele	15
Sotsiaalteenused	15
Puuetega inimeste hoolekanne	17
Personaalsed liikumisvõimalused	18
Tehnilised abivahendid	18
Abivahendi vajaduse määramine	19
Abivahendi taotlemise protsess 2013.a	19
Sõna- ja arvamusevabadus ning juurdepääs informatsioonile	20
Haridus	21
Kaasav hariduspoliitika Eestis	21
Põhihariduse omandamine	21
Haridusliku erivajaduse mõiste	22
Võimalused HEV õpilaste toetamiseks põhikoolis	22
Eriklassid ja erikoolid	24
Erivajadusega õpilane kutseõppeasutuses	25
Erivajadusega õppija toetamine kutseõppes	26
Õppetoetused kutseõppes 2013.a	27
Erivajadusega noore toetusvõimalused kõrghariduses	28

Tervishoid	29
Ravikindlustus	29
Tervishoiuteenused	30
Taastusravi	30
Hooldusravi	31
Rahalised hüvitised ravikindlustusest	32
Haigushüvitis	32
Hooldushüvitis	33
Täiskasvanute hambaravi ja hambaproteeside hüvitis	33
Täiendav ravimihüvitis	33
Habilitatsioon ja rehabilitatsioon	34
Rehabilitatsiooni mõiste	34
Rehabilitatsiooniteenus	35
Rehabilitatsiooniteenuste loetelu	36
Rehabilitatsiooniteenuse taotlemise protsess 2013.aastal	37
Töö ja tööhõive	38
Meetmed toetamaks puudega inimeste tööhõivet	38
Tööturuteenused puudega või terviseprobleemiga inimestele	39
Puudega inimese töökoht	40
Maksud ja puhkused	41
Sotsiaalmaksu maksmise erijuhud	41
Sotsiaalmaksu tasumine hooldajatoetust saava isiku eest	41
Pikendatud põhipuhkus töövõimetuspensionit saavatele töötajatele	41
Puudega lapse vanema lapsepuhkus	41
Tasustamata lapsepuhkus	42
Soodustused tööandjale, kes toetab puudega töötajat	
transpordikompensatsiooni maksmise või abivahendi soetamisega	42
Lõpetuseks	43

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon

- ÜRO¹ puuetega inimeste õiguste konventsioon on uusim inimõiguste alane laiapõhjaline rahvusvaheline dokument, mis omab seaduse jõudu paljudes riikides üle maailma.
- Konventsioon ei loo puudega inimestele juurde uusi õiguseid, vaid võtab kokku ja kordab üle varasemates õigusaktides väljatoodud põhimõtted, õigused ja kohustused, sest puuetega inimestel on alati olnud teistega samaväärsed õigused.
- Konventsiooni üldine eesmärk on kaitsta ja edendada puuetega inimeste õiguseid ning tagada, et riik ning teised osapooled astuvad vajalikke samme puuetega inimeste õiguste edendamiseks ja toimetuleku parandamiseks, teadlikkuse suurendamiseks, toetuste, teenuste ja muu abi kättesaadavuse tagamiseks.
- Konventsioon koosneb preambulist ja 50 artiklist. Konventsiooni juurde kuulub fakultatiivprotokoll, millega ühinemise eesmärk on anda puudega inimestele võimalus pöörduda rahvusvahelise puuetega inimeste õiguste komitee poole, kui neile tundub, et riik ei täida konventsioonis sätestatud nõudeid.
- Puuetega inimeste õiguste konventsiooni väljatöötamisega ÜRO-s alustati 2002. aastal ning dokument võeti vastu 2006. aasta 13. detsembril.
- 2013. aasta 01. märtsi seisuga on konventsiooni ratifitseerinud 129 riiki, nende hulgas 25 Euroopa Liidu liikmesriiki.
- Eesti Vabariigi president T. H. Ilves kirjutas Eesti nimel konventsioonile alla 25. septembril 2007. aastal. Eesti ratifitseeris konventsiooni ja ühines selle juurde kuuluva fakultatiivprotokolliga 30. mail 2012. aastal.
- Konventsiooni rakendamise eest vastutab Sotsiaalministeerium, kuid rakendamisega on seotud ka kõik teised ministeeriumid, riigiasutused, kohalikud omavalitsused, tööandjad, teenuse osutajad ja erinevad osapooled (sh puudega inimeste organisatsioonid) oma vastutusala pädevuses.
- Konventsiooni täitmise üle järelevalve teostamiseks tuleb riigil luua reeglid, kuidas hakatakse konventsiooni rakendama ja järelevalvet teostama võttes arvesse inimõiguste kaitse ja edendamisega seotud tegevuspõhimõtteid. Järelevalveprotsessi peavad olema kaasatud puuetega inimesed ja nende esindusorganisatsioonid.

¹ ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, Eesti on ÜRO liikmesriik alates 1991. aastast.

Konventsiooni üldpõhimõtted

Artikkel 3 toob välja konventsiooni üldpõhimõtted:

- austus inimese loomupärase väärikuse, autonoomia ja iseseisvuse suhtes;
- mittediskrimineerimine;
- puudega inimeste osalemine ja kaasatus ühiskonnaellu;
- austus erinevuste suhtes;
- võrdsete võimaluste edendamine, meeste ja naiste võrdsus;
- juurdepääsetavus;
- austus puudega laste arenevate võimete suhtes, sealjuures puudega laste õigus säilitada oma identiteet.

Puudega inimeste õiguste tagamiseks ja edendamiseks peab riik rakendama vajalikke meetmeid – täiendama seaduseid ja määruseid, algatama ja edendama teadus- ja arendustöid, arendama teenu-seid, abimeetmeid, parandama juurdepääsetavust keskkonnale ja teabele, edendama puudega ini-mestega töötavate spetsialistide teadlikkust jpm.

Artiklid 8 kuni 30 kirjeldavad puuetega inimestele tagatud põhilisi õiguseid järgmistes valdkondades:

- Artikkel 8 – Teadlikkuse suurendamine
- Artikkel 9 – Juurdepääsetavus
- Artikkel 10 – Õigus elule
- Artikkel 11 – Ohuolukorrad ja humanitaarsed eriolukorrad
- Artikkel 12 – Võrdne tunnustamine seaduse ees
- Artikkel 13 – Juurdepääs õigusemõistmisele
- Artikkel 14 – Vabadus ja isikupuutumatus
- Artikkel 15 – Kaitse piinamise ja julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise eest
- Artikkel 16 – Kaitse ekspluateerimise, vägivalda ja väärkohtlemise eest
- Artikkel 17 – Isikupuutumatus kaitse
- Artikkel 18 – Liikumise ja riikliku kuuluvuse vabadus
- Artikkel 19 – Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine
- Artikkel 20 – Personaalsed liikumisvõimalused
- Artikkel 21 – Sõna ja arvamusvabadus ning juurdepääs informatsioonile
- Artikkel 22 – Privaatsuse austamine
- Artikkel 23 – Kodu ja perekonna austamine
- Artikkel 24 – Haridus
- Artikkel 25 – Tervishoid
- Artikkel 26 – Suutlikkuse loomine ja taastamine
- Artikkel 27 – Töö ja tööhõive
- Artikkel 28 – Küllaldane elatustase ja sotsiaalne kaitse
- Artikkel 29 – Osalemine poliitilises ja avalikus elus
- Artikkel 30 – Osalemine kultuurielus, vaba aja-, puhke- ja sporditegevustes

Kõik konventsiooni põhimõtted on puudega inimestele olulised.

Konventsiooni ja fakultatiivprotokolli täistekstid on kättesaadavad Riigiteatajas:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/204042012006>

Konventsioonis reguleeritavad valdkonnad

Konventsioon koosneb preambulist ja 50 artiklist, millest:

- artiklid 1–30 käsitlevad otseselt puudega inimeste õiguseid;
- artiklid 31–40 sisaldavad sätteid, mille eesmärk on lihtsustada konventsiooni ellurakendamist ja järelvalve korraldamist nii Eestis kui rahvusvahelisel tasandil;
- artiklid 41–50 sisaldavad üldiseid põhimõtteid konventsiooni allkirjastamise, jõustumise, erandite jm kohta.

Konventsioon toob välja, et puudega inimestele peavad olema tagatud kõik põhiõigused ning vabadused, mis on väljatoodud erinevates rahvusvahelistes ja siseriiklikes õigusaktides, kokkulepetes ja lepingutes. Rõhutatatakse võrdse kohtlemise põhimõtet ning asjaolu, et puudega inimese diskrimineerimine mis tahes viisil on inimese loomupärase väärikuse ja väärtuse põhimõtte rikkumine. Neid samu põhiväärtuseid toetab üheselt ka Eesti Vabariigi põhiseadus.

Diskrimineerimine

Diskrimineerimine – mida see tähendab?

Konventsiooni artikkel 2 kohaselt on puude alusel toimuv diskrimineerimine mis tahes vahe tegemine, sealjuures põhjendatud ümberkorralduste tegemisest keeldumine.

Põhjendatud ümberkorraldused on asjakohased teisendused ja kohandused, mis ei ole eba-proportsionaalsed ega liigselt koormavad ning on konkreetsel juhul vajalikud, et tagada puue-tega inimestele kõigi inimõiguste ja põhivabaduste teostamine või kasutamine.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse kohaselt on kõik inimesed seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu, sh puude alusel.

Eestis kehtiva **võrdse kohtlemise seaduse** kohaselt ei tohi kedagi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel. Võrdse kohtlemise põhimõtte tähendab, et diskrimineerimist ei toimu.

Diskrimineerimine võib olla otsene või kaudne:

1. Otsese diskrimineerimisega on tegu, kui inimest on mõne eelpool väljatoodud tunnuse alusel halvemini koheldud (või võidakse kohelda). Otsene diskrimineerimine on ka ahis-tamine ja selline soovimatu käitumine, mille eesmärk või tegelik toime on isiku väärikuse alandamine ja ähvardava, vaenuliku, halvustava, alandava või solvava õhkkonna loomine.
2. Kaudse diskrimineerimisega on tegu siis, kui näiliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab isikud teistega võrreldes ebasoodsamasse olukorda.

Diskrimineerivaks peetakse ka sellist tegevust, kui isikut koheldakse teistest halvemini või talle kaas-nevad negatiivsed tagajärjed seetõttu, et ta on esitanud kaebuse diskrimineerimise kohta või toetanud isikut, kes on esitanud sellise kaebuse.

Diskrimineerimisvaidlusi lahendab kohus või töövaidluskomisjon.

Lepitusmenetluse korras lahendab diskrimineerimisvaidlusi õiguskantsler.

Lisainfo: Võrdse kohtlemise seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072012012>

Puude mõiste konventsioonis ning Eesti seadusandluses

Konventsiooni artiklis 1 on toodud, keda loetakse puudega inimeseks. Puuetega inimeste mõiste hõlmab isikuid, kellel on pikaajaline füüsiline, vaimne, intellektuaalne või meeleline kahjustus, mis võib koostoimel erinevate takistustega tõkestada nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel.

Konventsiooni kohaselt on puue ajas muutuv mõiste ning see on vaegustega isikute ning suhtumuslike ja keskkondlike takistuste vastasmõju tagajärg.

Puude mõiste on ajalooliselt muutunud, olles algselt defineeritud väga kitsalt.

Puude **meditsiiniline käsitlus** lähtub vaid inimese terviseprobleemist ning sellest käsitlusest on loobutud. Asjakohasem on puude **sotsiaalne käsitlus**, mis oluliselt laiendab puude mõistet. Sotsiaalse käsitluse kohaselt ei vaadelda puuet kui inimese isiklikku, temast endast tulenevat (tervise)probleemi, vaid puue ilmneb koosmõjus isiku, tema keskkonna (kaasa arvatud füüsiline keskkond – ehitised, transport jm) ja sotsiaalsete tõkete, uskumuste ja stereotüüpidega, mis viivad puuetega inimeste vastu suunatud diskrimineerimiseni. Sotsiaalse mudeli kohaselt tuleb ja saab kõik inimesed ühiskonda kaasata, kohandades selleks keskkonda, hoiakuid-suhtumisi ja poliitika.

Puude mõiste Eesti seadusandluses

Eesti seadusandluses on “puue” defineeritud **puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses** § 2. Selle kohaselt on puue inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoimes erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel.

Selleks, et määrataks “puue“, peab inimesel olema kaotus või kõrvalekalle:

1. organismi anatoomilistes, füsioloogilistes või psüühilistes struktuurides (keha anatoomilistes osades, elundites, jäsemetes või nende osades) või
2. organismi funktsioonides (elundsüsteemide füsioloogilistes funktsioonides ehk talitlustes, nt vaimsetes-, sensorsetes-, hääle- ja kõnega seotud funktsioonides, närvide-, lihaste- ja liikumisega seotud funktsioonides jne), mis **koostoimes erinevate takistustega tõkestavad** osalemist ühiskonnas ja keskkonnas (suhtlemine, liikuvus, enesehooldus, kodused toimingud, õppimine, töötamine jm).

Seega - ainuüksi inimese terviseolukorra hindamine puude tuvastamisel ei ole oluline,

puue ilmneb alati koosmõjus: inimese terviseseisund, isiklikud faktorid,

osalemine ja tegutsemine ühiskonnas.

On oluline mõista, et:

- tervisekahjustus üksi ei ole veel puue;
- puue on terviseseisundi ja keskkondlike, suhtumuslike takistuste koosmõju tulemus;
- puue on ajas muutuv, kuna terviseseisund, inimese tegevus- ja osalusvõime, toimetulek ja keskkond võivad muutuda – paremuse või halvemuse suunas (nt haiguse progresseerumine või osaline tervenemine operatsiooni, uue abivahendi vm tulemusel);
- puude olemasolu ja raskusastet on vajalik teatud ajaperioodi tagant (kuni 5 a) taas hinnata, kas inimese terviseseisund ja toimetulek on muutunud, kõrvalabivajadus ning lisakulutused suurenenud või vähenenud.

Puude raskusastme taotlemine Eestis

Puude raskusastme taotlemise protsessi algatab inimene ise, esitades selleks Sotsiaalkindlustusametile taotluse². Laste ja eakate ning tööaliste inimeste arstliku ekspertiisi taotluse vormid on erinevad.

Taotlusel annab inimene ise informatsiooni oma toimetuleku, abivajaduse, takistuste, lisakulude jm osas. Lisaks inimese poolt antud informatsioonile küsib Sotsiaalkindlustusamet lisateavet isiku terviseseisundi kohta perearstilt või eriarstilt, kelle kontaktid on inimene märkinud taotlusele. Kui inimese terviseseisundiga on kursis mitu arsti (nt perearst ja neuroloog, taastusarst jne), siis tuleb kõikide kontaktid taotlusele kirja panna. Raviarst annab informatsiooni kas paber kandjal või läbi terviseinfo-süsteemi.

Lastele koostatakse puude esmakordsel määramisel rehabilitatsiooniplaan.

Puue tuvastatakse ekspertarsti poolt tuginedes eelpool nimetatud dokumentidele, ilma isikuga silmast-silma kohtumata.

Lastel ja pensioniealistel isikutel tuvastatakse puude raskusaste lähtuvalt sellest, kui palju nad puudest tingituna vajavad kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet, sh:

- **sügav puue** on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalkalle, millest tingituna vajab isik pidevat kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet ööpäevaringselt;
- **raske puue** - isik vajab kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet igal ööpäeval;
- **keskmine puue** - isik vajab regulaarset kõrvalabi või juhendamist väljaspool oma elamiskohta vähemalt korra nädalas.

Tööelistel inimestel tuvastatakse puude raskusaste lähtuvalt piirangutest, mis esinevad igapäevasel tegutsemisel ja ühiskonnaelus osalemisel, sh:

- **sügav puue** on inimesel, kellel igapäevane tegutsemine või ühiskonnaelus osalemine on täielikult takistatud;
- **raske puue** on inimesel, kellel igapäevane tegutsemine või ühiskonnaelus osalemine on piiratud;
- **keskmine puue** on inimesel, kellel igapäevases tegutsemises või ühiskonnaelus osalemises esineb raskusi.

Tuvastatakse ka puudest tulenev **lisakulu vajadus** (vähemalt 1 kord kuus tehtavad kulutused puudest tingitud takistuste vähendamiseks, nt ravimitele, transpordile, abivahendite korrashoiule, enesehooldusele, majapidamisele, eriiietusele ja erijalatsitele, kommunikatsioonivahendite kasutamisele).

Tööelistel inimestel tuvastatakse vajaduse korral ka **püsiva töövõimekaotuse protsent** ja juhul, kui töövõimekaotus on suurem kui 40%, on inimesel võimalik saada töövõimetuspensionit. Töövõimetuspensionit saamine ei tähenda, et inimene ei võiks teha talle sobivat tööd (või kaotaks seejuures õiguse saada pensionit).

Puude raskusaste määratakse kindlaks ajaperioodiks (0,5 aastat, 1, 2, 3 ja 5 aastat) ning selle möödudes tuleb ette võtta sama protsess. Korduvekspertiisi võib taotleda ka varem, kui inimese toimetulek, terviseseisund vm on oluliselt muutunud.

Puude määramise järgselt on inimesel võimalik lähtuvalt vajadusest taotleda erinevaid puudega inimestele suunatud riiklikke ja kohalike omavalitsuste poolt pakutavaid sotsiaaltoetuseid ja –teenusid, .

Lisainfo:

Sotsiaalkindlustusamet www.ensib.ee või telefonil 16106

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/105072012017>

² Sotsiaalkindlustusameti kodulehelt: www.ensib.ee (rubriik blanketid)

Puuetega inimestele suunatud riiklikud sotsiaaltoetused

Puudega inimestele makstakse riigieelarvest erinevaid sotsiaaltoetusi, mille eesmärgiks on toetada puudega inimeste iseseisvat toimetulekut, sotsiaalset integratsiooni ja võrdseid võimalusi õppimiseks ja töötamiseks.

Puuetega inimestele mõeldud toetuse liike on mitmeid, kuid alati tuleb toetuse saamiseks esitada:

1. vormikohane avaldus Sotsiaalkindlustusametile³;
2. taotleja pass või ID-kaart.

Lisaks sellele tuleb mõne toetuse liigi puhul esitada lisadokumente.

Taotlemise protsessi kiirendamiseks võib taotluse puuetega inimeste sotsiaaltoetuste määramiseks esitada ka koos puude raskusastme ja lisakulude tuvastamise taotlusega. Taotluse võib esitada iseseisvalt alates 16. eluaastast.

Toetuste liigid ja suurused 2013. aastal

Sotsiaaltoetuste arvutamise aluseks on puuetega inimeste sotsiaaltoetuste määr. Sotsiaaltoetuste määr 2013. aastal on 25,57 eurot.

Toetuse liik	Toetuse eesmärk ja info	Toetuse suurus
Puudega lapse toetus	Makstakse igakuiselt kuni 16-aastasele puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevuseks.	keskmine puue - 69.04 eurot raske ja sügav puue - 80.55 eurot.
Puudega tööelise inimese toetus	Makstakse igakuiselt puudega tööelisele isikule puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks. Toetuse suurus oleneb puudest tulenevate lisakulude suurusest.	16.62 – 53.70 eurot
Puudega vanaduspensioniealise inimese toetus	Makstakse igakuiselt keskmise, raske või sügava puudega vanaduspensioniealisele inimesele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaani olemasolu korral selles ettenähtud tegevusteks.	keskmine puue - 12.79 eurot raske puue - 26.85 eurot sügav puue - 40.91eurot

³ Puudega inimeste sotsiaaltoetuste taotluse vormi saate küsida kas Sotsiaalkindlustusameti piirkondlikust büroost (nn. pensioniametist) või Sotsiaalkindlustusameti koduleheküljelt www.ensib.ee, alalehelt Blanketid.

Toetuse liik	Toetuse eesmärk ja info	Toetuse suurus
Puudega vanema toetus	Makstakse igakuiselt kuni 16-aastast last ja põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppivat kuni 19-aastast last kasvatavale: puudega üksikvanemale; ühele puudega abikaasadest; üksi kasvatavale puudega võõrasvanemale; üksi kasvatavale puudega eeskostjale või üksi kasvatavale puudega isikule, kui temaga on sõlmitud sotsiaalhoolekande seaduse alusel kirjalik perekonnas hooldamise leping.	19.18 eurot NB! Vajalik esitada täiendavaid lisadokumente ⁴ !
Õppetoetus	Makstakse igakuiselt mittetöötavale puudega õppurile, kes õpib gümnaasiumi 10.-12. klassis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis ja kellel on puudest tingituna õppetöoga seotud lisakulutusi.	6.39 – 25.57 eurot NB! Vajalik esitada täiendavaid lisadokumente.
Töötamistoetus	Makstakse 16-aastastele ja vanemale töötavale puudega inimesele, kellel on puudest tingituna tööga seotud lisakulutusi.	kuni 255.70 eurot (3 kalendriaasta jooksul) NB! Vajalik esitada täiendavaid lisadokumente.
Rehabilitatsioonitoetus	Makstakse 16-65 aastasele puudega inimesele rehabilitatsiooniteenuse osutajalt rehabilitatsiooniteenuse saamiseks. Toetust makstakse tegelike rehabilitatsioonikulude osaliseks hüvitamiseks.	51.14 eurot (1 kalendriaasta jooksul) NB! Vajalik esitada täiendavaid lisadokumente.
Täiendkoolitustoetus	Makstakse töötava puudega inimesele tööalaseks ja tasemekoolituseks. Toetust makstakse tegelike koolituskulude osaliseks hüvitamiseks	kuni 613.68 eurot (3 kalendriaasta jooksul)

Lisainformatsioon: www.ensib.ee, rubriik: Puuetega inimestele, Sotsiaaltoetused puuetega inimestele.

⁴ Täiendavate lisadokumentide kohta saab informatsiooni Sotsiaalkindlustusameti koduleheküljelt www.ensib.ee, rubriik Puuetega inimestele, Sotsiaaltoetused puuetega inimestele

Juurdepääsetavus

Artikkel 9 ütleb:

Et anda puuetega inimestele võimalus iseseisvaks eluks ja täielikuks osalemiseks kõigis eluvaldkondades, peavad riigid rakendama vajalikke abinõusid, millega puuetega inimestele tagatakse teistega võrdsetel alustel juurdepääs füüsilisele keskkonnale, transpordile, teabele ja suhtlusvahenditele, avalikele rajatistele ja teenustele nii linna- kui maapiirkondades.

Nõudeid kohaldatakse järgmiste valdkondade suhtes:

- ehitised, teed, transport ja muud sise- ja välisrajatised (kaasa arvatud koolid, eluasemed, arstiabiasutused ja töökohad);
- teave, suhtlusvahendid ja muud teenused (kaasa arvatud elektroonilised ja hädaabiteenused).

Rõhutatakse, et riik peab rakendama erinevaid abinõusid selleks, et kehtestada avalikele rajatistele ja teenustele juurdepääsu miinimumnõuded, kontrollida nende täitmist nii avalike- kui eraõiguslike teenuse pakkujate poolt, kasutada hoonetes informatsiooni andmiseks tähistusi reljeefses punktikirjas, võimaldada viipekeelset infot jpm.

Juurdepääsetavus hõlmab seega väga erinevaid aspekte – siin on silmas peetud nii füüsilist juurdepääsu ehitistele, rajatistele ja transpordile, aga ka juurdepääsu teabele ja informatsioonile, teenustele jm olenemata puudeliigist.

Eestis on puudega inimeste juurdepääsetavust puudutatud erinevates seadustes.

Füüsiline juurdepääsetavus ehitistele ja hoonetele

Ehitusseaduse § 3 lõikes 9 kohaselt peavad ehitise ja selle üldkasutatavad osad, ruumid või alad olema juurdepääsetavad ja kasutatavad liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimestele, kui ehitise kasutamise otstarve seda eeldab.

Lisaks on Ehitusseaduse alusel majandus- ja kommunikatsiooniministri poolt 2002. a määrusega nr 14 kehtestatud nõuded liikumisvõimaluste tagamiseks **üldkasutatavates hoonetes** liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimestele.

Üldkasutatav ehitise osad on hoone, kus osutatakse erinevaid teenuseid (administratiivsed, juriidilised, sotsiaalsed, side- ja parkimisteenused, kunsti-, spordi-, kaubandus-, pangandus-, majutus- või toitlustusteenused); samuti haiglad, tervishoiu- või hoolekandeesutused; asutuste oote-, vastuvõtu- ja külastusruumid; õpilastele mõeldud õppeasutused ning samuti üldkasutatavad rajatised, mille kaudu hooned on avalikkusele kättesaadavad. Siia kuuluvad ka tänavad, väljakud, haljasalad ja mänguväljakud, mis kõik peavad olema juurdepääsetavad.

Määruses väljatoodu puudutab liikumist nii üldkasutatavate hoonete sees kui ka liikumist väljaspool. Määrus annab näiteks juhised teedele, parklatele, jalg- ja kõnniteedele, treppidele, käsipuudele, tualettruumidele, ustele, väravatele, liftidele jne esitatud nõuete osas, millega on äärmiselt oluline arvestada juba ehitise või rajatise projekteerimisel. Nimetatud nõuded kehtivad vaid üldkasutatavatele ehitistele ning enne määruse jõustumist (2002) ehitatud ehitise ei pea nõuetele vastama, kuid ehitise tuleb nõuetele vastavusse viia, kui seda rekonstrueeritakse või laiendatakse.

Lisainfo:

Ehitusseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/125052012022>

Nõuded liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks üldkasutatavates ehitistes (majandus- ja kommunikatsiooniministri määrus 28.11.2002 nr 14) -

www.riigiteataja.ee/akt/226420

Juurdepääs (ühis)transpordile ja teedele

Ühistranspordivahendite kasutamisele ja juurdepääsetavusele ei ole hetkel riiklikult nõudeid kehtestatud. Mõndades piirkondades on kasutusele võetud madalapõhjalisi ühistranspordivahendeid, et erivajadusega inimestele oleks tagatud parem ligipääs. Samuti on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi algatatud uue transpordi arengukava koostamist aastateks 2014-2020. Selle koostamise juurde on kaasatud erivajadusega inimesed ning arengukava läbivaks põhimõtteks on ligipääsetavusega seotud nõuded.

Juurdepääsu ühistranspordile on võimalik tagada ka **teenindava personali** olemasoluga, kes abistab puudega inimest liikumisel transpordivahendisse ja sealt välja (nt ettevalmistuse saanud reisisaatja, bussijuht, taksojuht vm). Samuti on oluline, et bussipeatuse nime teatataks häälega või kirjalikult; et bussiliinide nimetused oleksid suures kirjas, valgustatud ja nähtaval kohal. Need asjaolud aitavad parandada ühistranspordi sisulist juurdepääsu.

Liiklusseadusega on kehtestatud erinõuded nägemis- ja liikumispuudega inimestele, sh ratastooliga ja nägemispuudega inimeste liikumisele **kõnniteedel** ning liikumispuudega juhi ja liikumispuudega või pimedat inimest teenindava sõiduki juhi eriõigused (parkimisele, parklakohtadele, peatumisele keelumärgi mõjupiirkonnas).

Lisainfo:

Liiklusseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/105122012002>

Majandus- ja kommunikatsiooniministri määrus nr 141 „Sõitjate bussiliiniveo, bussijuhuveo, taksoveo ja pagasiveo üldeeskiri“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122011016>

Juurdepääs transpordile tähendab ka juurdepääsu invatranspordile.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 26 lõige 1 toob välja kohaliku omavalitsuse kohustuse korraldada invatransporti. Invatransport on peamiselt suunatud nendele inimesele, kes funktsioonihäire tõttu ei saa kasutada ühistransporti või isiklikku sõiduauto. Invatransport tuleks inimesele tagada avalike teenuste kasutamiseks, kuid näiteks ka koolis ja tööl käimiseks. Kuna invatransporditeenuse sisu ei ole seadusandluses täpselt reguleeritud, kehtestab iga omavalitsus teenuse osutamiseks oma korra. Seetõttu on Eesti erinevates piirkondades invatransport erinevalt kättesaadav. Teenuse saamiseks on vaja pöörduda kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja poole.

Lisainfo:

Sotsiaalhoolekande seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Sotsiaaltranspordi teenuse osutamise soovituslikud juhised on kättesaadavad Sotsiaalministeeriumi kodulehelt <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised/sotsiaaltransporditeenus.html>

Juurdepääs eluasemele

Eluasemega seotud juurdepääsetavuse soodustamiseks on sotsiaalhoolekande seaduse § 14 lõikes 2 kehtestatud kohalike omavalitsuste kohustus abistada isikuid, kellel on raskusi eluruumis liikumise, endaga toimetuleku või suhtlemisega eluruumi kohandamisel või sobivama eluruumi saamisel. Kui puudega inimene vajab abi koduse keskkonna kohandamisel võib uurida kohalikust omavalitsusest, kuidas on võimalik toetust saada.

Eksperthinnangu saamiseks elukoha kohandamise vajaduse osas võib tellida Astangu Puudealase Teabe ja Abivahendi Keskusest, <http://abivahendikeskus.astangu.ee>

Lisainfo:

Sotsiaalhoolekande seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Juurdepääs töökohale

Töökoha kohandamist puudutavad erinevad õigusaktid:

Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse §10¹ lõige 4 sätestab, et puudega töötaja töö, töövahendid ja töökoht tuleb kohandada tema kehalistele ja vaimsetele võimetele. Kohandamine seisneb tööandja ehitise, tööruumi, töökoha või töövahendi puudega isikule juurdepääsetavaks ja kasutatavaks muutmises. See nõue kehtib ka üldkasutatavate liikumisteede ja olmeruumide kohta, mida puudega töötajad kasutavad.

Lisainfo:

Töötervishoiu ja tööohutuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/110022012005>

Selleks, et tööandjatel oleks töökoha kohandamist lihtsam korraldada, on **tööturuteenuste ja -toetuste seaduse** §-s 20 sätestatud tööruumide ja töövahendite kohandamise teenus, mille kohaselt toetatakse Töötukassa kaudu puudega isiku töökoha ja tööruumide kohandamist.

Tööruumide ja -vahendite kohandamisega muudetakse töökeskkond või töövahend puudega inimesele juurdepääsetavaks ja kasutatavaks. Töökoha kohandamine võib tähendada nii ukseavade laiendamist, ukseavamise automaatika paigaldamist, kaldtee või lifti rajamist, ergonomilise mööbli valikut või töötajale vajaliku arvutiprogrammi ostmist. Kui tööandja teeb vajalikud kohandused ning võtab seejärel tööle töötaja puudega või pikaajalise tervisehäirega inimese, hüvitatakse tööandjale kuni 100% kohanduse maksumusest. Kui kohandus tehakse tööandja juures juba töötava inimese töökeskkonna parendamiseks, hüvitatakse kuni 50% kohanduse maksumusest. Ka töökeskkonna kohandamise osas võib eksperthinnangu tellida Astangu Puudealase Teabe ja Abivahendite Keskuselt, <http://abivahendikeskus.astangu.ee>.

Lisainfo:

Tööturuteenuste ja -toetuste seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012022>

Juurdepääs informatsioonile

Informatsiooni edastatakse erinevate kanalite kaudu. Üheks enam kasutatavaks kanaliks on info edastamine läbi interneti või asutuste kodulehekülje. Siiski ei saa kõik erivajadusega inimesed vajalikku informatsiooni interneti kaudu kätte, isegi kui nad kasutavad arvutit - informatsioon ei pruugi olla esitatud sobivas vormis (näiteks juhul, kui veebilehel ei ole võimalik suurendada teksti, kui PDF-formaadis dokumendid ei kohaldu nägemispuudega inimese tehniliste abivahenditega, pildid ei ole varustatud kirja või heliga, puudub info lihtsas keeles vm).

Veebilehtedele ligipääsu tagamiseks on järjest enam vaja hakata kasutama WCAG (veebisisu juurdepääsetavuse juhised) ning WAI (veebi juurdepääsu algatus) juhiseid, mis on loodud erivajadustega inimestele veebilehtede kättesaadavuse lihtsustamiseks.

Lisainfo:

Juhend - Kasutajakeskse veebi lehekülgede disain

http://www.riso.ee/et/files/Kasutajakeskse_veebi_lehekylgede_disain.pdf

Võrdne tunnustamine seaduse ees

Artikkel 12 ütleb:

Osalisriigid kinnitavad, et puuetega inimestel on õigus olla kõikjal seaduse ees isikutena tunnustatud.

Puudega inimestel on õigus- ja teovõime kõigis eluvaldkondades teistega võrdsetel alustel. Konventsiooni ratifitseerinud riigid rakendavad asjakohaseid abinõusid, et võimaldada puudega inimestel kasutada oma õigus- ja teovõime teostamiseks vajalikku abi, pakkuda abi kuritarvituste ja lubamatu mõjutuse eest. Samuti tuuakse välja, et puudega inimestel oleks võrdne õigus omada või pärida vara, korraldada ise oma rahaasju ning omada võrdset ligipääsu pangalaenudele, hüpoteekidele või muudele rahakrediidi vormidele.

Eesti Vabariigi põhiseadus toob välja, et kõik on seaduse ees võrdsed. Isikute õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Õigus- ja teovõime

Konventsioon rõhutab puudega inimeste võrdset kohtlemist teistega võrdsetel alustel tulenevalt nende õigus- ja teovõimest.

Eesti seadusandluse - tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 kohaselt on igal füüsilisel isikul ühetaoline ja piiramatu õigusvõime; teovõime väljendub füüsilise isiku võimes teha iseseisvalt kehtivaid tehinguid. Täielikult teovõimelised on 18-aastaseks saanud isikud (täisealised), piiratud teovõimega isikuks loetakse alla 18-aastast isikut (alaealist) ja isikut, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida.

Teovõime piiramine

Isiku teovõimet piiratakse ja talle määratakse **eestkostja** sellisel juhul, kui ta ei saa oma tegudest kestvalt aru ega suuda neid juhtida.

Eestkoste seadmise eesmärk on perekonnaseaduse alusel isiku varaliste ja isiklike õiguste ning huvide kaitse. Eestkostja peab hoolitsema eestkostetava ja tema ülalpidamise eest ning lähtuma oma tegevuses eestkostetava huvidest. Perekonnaseaduses (§ 203) on sätestatud ka, et eestkostja võib määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik ning et kohus kontrollib iga kolme aasta järel, kas eestkoste jätkumine on eestkostetava huvide kaitseks vajalik või on alust eestkostja ülesandeid laiendada või kitsendada. Eestkoste ei ole vajalik, kui täisealise huve saab kaitsta volituse andmise, perekonnaliikmete või muude abiliste kaudu.

Eestkostjaks võib määrata eestkostetava nõusolekul nii teovõimelise füüsilise isiku, juriidilise isiku kui ka kohaliku omavalitsuse. Eestkostja tegevuse üle teostab järelevalvet kohus.

See tähendab, et inimese teovõimet ei piirata asjaolu tõttu, et tal on puue, vaid seetõttu, et inimene ei saa oma tegudest kestvalt aru. Kuna Eestis jätkatakse senist praktikat määrata kohtu poolt piiratud teovõimega isikule eestkostja, tähendab see, et siin on Eesti seadusandluse ja konventsiooni vahel lahknevus ja Eesti teinud artiklile 12 deklaratsiooni (erandi).

Lisainfo:

Tsiviilseadustiku üldosa seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/106122010012>

Perekonnaseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/127062012012>

Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine

Artikkel 19 ütleb:

kõigil puuetega inimeste on võrdset õigust elada kogukonnas ning omada teistega võrdseid valikuid. Riik peab rakendama tõhusaid ja asjakohaseid abinõusid, et võimaldada puuetega inimestel elada iseseisvalt ja olla kaasatud kogukonda. Muuhulgas rõhutatakse, et puudega inimestel on teistega võrdsetel alustel **õigus valida oma elukohta** ning seda, kus ja kellega nad elavad.

Puuetega inimestel peab olema tagatud juurdepääs **elukohajärgsetele ja muudele kogukondlikele tugiteenustele**, kaasa arvatud elamise toetamiseks, kogukonda kaasamiseks, isolatsiooni ja eraldamise vältimiseks vajalik kõrvalabi.

Õigus valida elukohta

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 34 toob välja, et igaühel on õigus valida vabalt elukohta. Selle õiguse teostamisel võivad puudega inimesed kogeda erinevaid raskuseid, sest elukoha valik seab puudega inimeste jaoks mitmeid tingimusi – kas elukoht on juurdepääsetav, kas inimesel on suutlikkus kanda elukohaga seotud kulutusi, kas elukohas on kättesaadavad vajalikud teenused jm. Seetõttu on vajalik enne elukoha valikut mõelda läbi, millist tuge inimene vajab, kuidas on korraldatud toimetulek igapäevategevustega ja kas läheduses on tuge pakkuvad pereliikmed või omavalitsus/riik erinevate teenustega.

Õigus elukohajärgsetele ja muudele kogukonnateenustele

Puudega inimestel on õigus erinevatele elukohajärgsetele ja kogukonnateenustele. Vajalikud on nii sotsiaalteenused ka muud teenused – tervishoiuteenused, haridusteenused, tööturuteenused, info- ja kommunikatsiooniteenused, transport, kultuuri- ja vaba-ajateenused jpm.

Sotsiaalteenused

Sotsiaalteenuseid osutatakse nii riigi kui kohaliku omavalitsuse poolt.

Riigi poolt on reguleeritud, korraldatud ja rahastatud järgmised sotsiaalteenused Sotsiaalhoolekande seaduse § 10 alusel:

- rehabilitatsiooniteenus eesmärgiga toetada puudega inimese iseseisvat toimetulekut, kogukonda kaasatust, töötamist ning tööleasumist;
- erihoolekandeteenused, mis on suunatud raske ja pika-ajalise psüühikahäirega täisealistele inimestele. Siia kuuluvad igapäevaelu toetamise teenus, töötamise toetamise teenus, toetatud elamise teenus, kogukonnas elamise teenus, ööpäevaringne erihooldusteenus;
- proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite andmine;
- raske- ja sügava puudega laste lapsehoiuteenus;
- asenduskoduteenus.

Kohaliku omavalitsuse (KOV) poolt on reguleeritud, korraldatud ja rahastatud need teenused, mille osutamiseks on vaja tunda ja hinnata elanike vajadusi, piirkonna võimalusi ja vastata nendele paindlikult.

Sotsiaalteenuste sisu on väljatoodud sotsiaalhoolekande seaduses ning samuti on sotsiaalteenuste soovituslikud juhised välja toodud Sotsiaalministeeriumi kodulehel <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised.html>

Sotsiaalnõustamine on isikule vajaliku teabe andmine sotsiaalsetest õigustest ja seaduslike huvide kaitsmise võimalustest ning abistamine konkreetsete sotsiaalsete probleemide lahendamisel edaspidise toimetuleku soodustamiseks (Sotsiaalhoolekande seadus §11). Eesmärk on sotsiaalsete probleemide tekkimise ennetamine ning isikute abistamine juba tekkinud probleemide lahendamisel, et soodustada inimese edaspidist toimetulekut. Sotsiaalnõustamise teenust peavad osutama kõik kohalikud omavalitsused.

Koduteenused on isikule kodustes tingimustes osutatavad teenused, mis aitavad harjumuspäras keskkonnas toime tulla (Sotsiaalhoolekande seadus §13). Teenuse eesmärk on isiku abistamine kodu ja isikliku eluga seotud igapäevaeluks vajalike toimingute sooritamisel, asjaajamisel ning aidata kaasa inimese elukvaliteedi säilitamisele ja parandamisele talle harjumuspäras keskkonnas. Sotsiaalhoolekande seaduse §13 lg2 kohaselt kehtestab koduteenuste loetelu ning nende osutamise korra kohalik omavalitsus.

Eluasemeteenused – omavalitsus on kohustatud andma eluruumi isikule või perekonnale, kes ise ei ole suuteline ega võimeline seda endale või oma perekonnale tagama. Selleks peab omavalitsus looma vajaduse korral võimaluse sotsiaalkorteri üürimiseks. Isikuid, kellel on raskusi eluruumis liikumise, endaga toimetuleku või suhtlemisega, abistab omavalitsus eluruumi kohandamisel või sobivama eluruumi saamisel (Sotsiaalhoolekande seadus §14).

Isikliku abistaja teenus – Sotsiaalhoolekande seaduse §26 kohaselt määrab kohalik omavalitsus vajaduse korral puudega inimesele isikliku abistaja. Isikliku abistaja teenuse eesmärk on erivajadusega inimese abistamine igapäevastes füüsilistes tegevustes, toetades sellega tema võimalikult iseseisvat toimetulekut ühiskonnaelus, sh hariduses ja tööhõives. Lisaks on isikliku abistaja teenuse eesmärgiks erivajadusega inimese pereliikmete ja lähedaste hoolduskoormuse vähendamine ning nende sõltumatus ja sotsiaalse aktiivsuse toetamine, sh neile tööturul osalemise võimaldamine.

Teenuse saajate sihtgrupiks on inimesed, kellel on funktsioonihäire, mille tõttu nad ei tule iseseisvalt igapäevaste tegevustega toime ja vajavad nende sooritamiseks isiklikku abistajat. Teenuse osutamisel on oluline, et isiklik abistaja lähtub oma töös konkreetse isiku vajadustest ning tema poolt antavatest tööjuhistest. Seega peab teenuse saaja olema võimeline isiklikku abistajat selgelt ja arusaadavalt oma vajadustest lähtuvalt juhendama ning ta peab suutma korraldada oma asjaajamist ja koordineerima isikliku abistaja tööd.

Invatransport ehk sotsiaaltransporditeenus – Sotsiaalhoolekande seaduse §26 kohaselt korraldab kohalik omavalitsus invatransporti. Selle teenuse eesmärgiks on tagada erivajadustega inimestele, kes funktsioonihäire tõttu ei saa kasutada ühistransporti või isiklikku sõiduautot, sõiduki kasutamise võimalus tööl ja koolis käimiseks ning avalike teenuste kasutamiseks. Teenuse osutamisel peab olema korraldatud ka isiku sõidukisse ja sõidukist välja aitamine. Sotsiaaltransporditeenuse sisu ei ole sotsiaalhoolekande seaduses reguleeritud, mis tähendab, et selle teenuse täpse sisu sätestab kohalik omavalitsus teenuse korraldaja ja rahastajana.

Tugiisikuteenus – sotsiaalhoolekande seaduse §26 kohaselt määrab kohalik omavalitsus vajaduse korral tugiisiku. Selle teenuse eesmärgiks on inimese toimetuleku tagamine ning teenuse sisuks on inimese abistamine jõustamise ja juhendamise kaudu tema kohustuste täitmisel, õiguste teostamisel või toimetulekul raske olukorraga. Teenuse osutamine toimub isiku igapäevases elukeskkonnas. Olevalt kliendi vajadusest võib tugiisik olla abistaja asjaajamisel, emotsionaalse toe pakkuja, kogemuste või teabe vahendaja jne. Tugiisik ei tee oma kliendi eest tegevusi ära, vaid motiveerib, julgustab,

vajadusel ka juhendab konkreetsete toimingute (igapäevatööd, asjaajamine, kontaktide loomine jm) tegemisel või õppimisel.

Viipekeele tõlketeenus – teenuse eesmärgiks on kuulmispuudega inimeste ja pimekurtide abistamine igapäevasel suhtlemisel, et võimaldada neil osaleda ühiskonnas võrdväärselt teistega. Sarnaselt eelpool nimetatud teenustega ei ole viipekeele tõlketeenuse sisu Sotsiaalhoolekande seaduses reguleeritud ning teenuse sisu sätestab kohalik omavalitsus teenuse korraldaja ja rahastajana.

Puuetega inimeste hoolekanne

Puuetega isikute hoolekanne on sotsiaalhoolekande seaduses eraldi välja toodud §26, mille kohaselt loob kohalik omavalitsus puuetega isikutele teiste inimestega võrdsete võimaluste tagamiseks, nende aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus ja iseseisvaks toimetulekuks:

- võimalused puudest tingitud takistuste vähendamiseks või kõrvaldamiseks ravi, õpetuse ja tõlketeenustega;
- koostöös pädevate riigiorganitega võimalused puuetega inimeste konkurentsivõimet tõstvaks kutseõpetuseks;
- sobitab koostöös pädevate riigiorganitega töökohti ja loob rakenduskeskusi;
- korraldab invatransporti;
- tagab puuetega inimestele juurdepääsu üldkasutatavatesse hoonetesse;
- määrab vajadusel tugiisiku või isikliku abistaja;
- selgitab välja eestkostjaks sobivad isikud, teostab nende tegevuse üle järelvalvet ning teavitab kohut nendepoolsetest kohustuste rikkumistest ja eestkostetava olukorrast.

Eraldi sätestab Sotsiaalhoolekande seaduse §28² täisealise isiku **hoolduse**, mille kohaselt valla- või linnavalitsus seab hoolduse täisealisele isikule, kes vaimse või kehalise puude tõttu vajab abi oma õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks.

Personaalsed liikumisvõimalused

Artikkel 20 ütleb:

puuetega inimestele tuleb riigil tagada suurimat võimalikku iseseisvust andvad personaalsed liikumisvõimalused. Lisaks tuleb soodustada kvaliteetsete **liikumisabivahendite**, seadmete, abitehnoloogiate, abipersonali ja vahendajate kättesaadavust puuetega inimestele, tehes need kasutatavaks taskukohase hinnaga.

Artikkel puudutab nii **liikumisvõimalusi** (nt transport) kui ka liikumiseks vajalikke **abivahendeid**.

Liikumisvõimalused

Puuetega inimeste liikumisvõime tagamiseks on KOV pandud kohustus korraldada **invatransporti** (vt lähemalt eelmine peatükk).

Liikumisvõimaluste soodustamise osas toob **ühistranspordiseaduse** § 27 välja, et riigisisel liinil (kaasa arvatud kommertsliin) on vedaja kohustatud raudtee-, maantee- ja veeliikluses tasuta vedama:

- puudega lapsi;
- sügava puudega 16-aastaseid ja vanemaid isikuid;
- sügava või raske nägemispuudega isiku saatjat või nägemispuudega isikut saatvat juhtkoera.

Avalikul liiniveol antakse maantee- ja veeliikluses ning raudteeliikluses linnasisesel või muul riigisisel rongiliinil, kui sõitja sõidu lähte- ja sihtpunkt asuvad ühe linna piires, sügava puudega isiku saatjale ja puudega lapse saatjale sõidusoodustust kuni 50 protsenti pileti täishinnast.

Lisaks võib valla- ja linnavolikogu kehtestada avalikul liiniveol oma eelarvest veel sõidusoodustusi ning suurendada sõidusoodustuse määra.

Lisainfo:

Sotsiaalhoolekandeseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Ühistranspordiseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/128062012017>

Tehnilised abivahendid

Tehniliste abivahendite müük ja laenus on samuti sotsiaalteenus, mille korraldamine ja rahastamine on riigi ülesanne. Soodustingimustel antavate proteeside, ortopeediliste ja muude abivahendite loetelu ja abivahendi taotlemise kord on sätestatud Sotsiaalhoolekande seaduse §12 ning sotsiaalministri 14.12.2000.a määrusega nr 79 „Tehniliste abivahendite taotlemise ja soodustingimustel eraldamise tingimused ja kord”.

Haiguse, kõrge ea või puude tõttu proteesi, ortopeedilist ja muud abivahendit vajaval isikul on õigus saada vastav abivahend soodustingimustel.

Tehniline abivahend on seade või vahend (toode, instrument, varustus või tehniline süsteem), mille abil on võimalik ennetada tekkinud või kaasasündinud kahjustuse või puude süvenemist, kompenseerida kahjustusest või puudest tingitud funktsioonihäiret, parandada või säilitada võimalikult kõrget füüsilist ja sotsiaalset iseseisvust ning tegutsemisvõimet.

Soodustingimustel saavad abivahendeid taotleda:

- lapsevanem ja eestkostja oma lapsele;
- tööealine isik, kellel on tuvastatud töövõime kaotus alates 40% või on määratud puude raskusaste;
- kuulmispuudega isik, kellel on kuulmislangus alates 30 detsibellist;
- insuliini süstiv diabeetik glükomeetrite ostmiseks;
- isik, kellel on rinnavähi tagajärjel eemaldatud rind;
- vanaduspensioniealine isik, kellel abivahend võimaldab parandada toimetulekut.

Erinevate abivahendite maailm on väga lai – siia kuuluvad nii nägemis-, kuulmis-, liikumis-, teiseldamis- ja olmeabivahendid, kui ka arvukad muud tootegrupid.

Abivahendi vajaduse määramine

Mida täpsemini on abivahendi vajadus väljaselgitatud, seda lihtsam on inimesele vajalikku abivahendit valida ja soovitada. Tehniliste väikeabivahendi vajaduse korral selgitab abivahendi vajaduse välja perearst või raviarst. Kui isik vajab keerulist abivahendit või kallist, üle 1278.23 euro maksvat, abivahendit, peab vajaduse välja selgitama eriarst või rehabilitatsiooniasutus.

Abivahendi taotlemise protsess 2013.a

- 1) Perearstilt, eriarstilt või rehabilitatsioonimeeskonnalt tuleb saada hinnang abivahendi vajaduse kohta.
- 2) Tõendiga tuleb pöörduda taotleja elukohajärgsesse maavalitsusse või kohalikku omavalitsusse sotsiaaltöötaja juurde, et saada **isiklik abivahendi kaart**.
- 3) Abivahendi kaardiga tuleb pöörduda abivahendeid müüvasse ettevõttesse, kes peale isikupoolse omaosaluse maksmist laenutab või müüb vajalikud abivahendid ning samuti nõustab ja juhendab, kuidas abivahendit kasutada.
- 4) Teatud juhtudel on vaja taotlus abivahendi saamiseks esitada maakondlikule ekspertkomisjonile (nt sel juhul, kui tegemist on kallil abivahendiga; inimene vajab uut abivahendit enne, kui eelmise abivahendi kasutusaeg on lõppenud vm). Sellisel juhul abistab abivahendi ettevõtte inimest taotluse esitamisel ning vajalike lisadokumentide kokkupanemisel.
- 5) Kallima ja keerulise abivahendi taotlemiseprotsess on aeganõudev, otsuse langetab maakondlik ekspertkomisjon või riiklik ekspertkomisjon.

Abivahendi alase nõustamisega tegeleb ka Astangu Puudealase Teabe ja Abivahendite Keskus, kes pakub nõustamisteenust tasuta <http://abivahendikeskus.astangu.ee>; samuti tegelevad abivahendite alase nõustamisega mitmed rehabilitatsiooni- ja abivahendispetsialistid.

Lisainfo:

Sotsiaalhoolekande seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Sotsiaalministri 14.12.2000 määrus nr 79 „Tehniliste abivahendite taotlemise ja soodustingimustel eraldamise tingimused ja kord” <https://www.riigiteataja.ee/akt/113122012011>

Abivahendite eraldamisega tegelevad ettevõtted:

<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/riigi-rahastatavad-teenused/tehnilised-abivahendid/tehniliste-abivahenditega-tegelevad-firmad.html>

Sõna- ja arvamusvabadus ning juurdepääs informatsioonile

Artikkel 21 ütleb:

puuetega inimestele tuleb tagada võimalus teostada oma õigust sõna- ja arvamusvabadusele, sealhulgas vabadust otsida, saada ja edastada teavet kõigi isiku poolt valitud suhtlusvahendite kaudu.

Artikkel hõlmab ka avalikkusele mõeldud teabe, meediaväljaannete jm info edastamist puudega inimestele juurdepääsetavas vormingus; viipekeele, reljeefse punktkirja ja kõigi muude puuetega inimeste poolt valitud suhtlusvahendite, -viiside ja -vormingute kasutamise lubamist ja soodustamist, samuti viipekeele kasutamise tunnustamist ja edendamist.

Eesti Vabariigi põhiseadus §44 sätestab igaühe õiguse vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Riigiasutustele ja kohalikele omavalitsustele on sätestatud kohustus anda kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta. Konventsiooni kohaselt peab teave olema edastatud puudega inimesele juurdepääsetavas vormingus.

Sõltuvalt puude liigist võivad inimesed info kättesaamiseks ja edastamiseks vajada erinevaid lahendusi, näiteks:

- viipekeele tõlgi teenust;
- tehnilisi abivahendeid (abivahendid arvuti kasutamiseks; erinevad nägemis- ja kuulmisabivahendid, kõne edastamiseks vajalikud abivahendid jne);
- sobilikus vormis esitatud materjalid (nt heli- või punktkirjas informatsioon, taktiilsed raamatud);
- viipekeelsed uudised, telesaadetele lisatud subtiitrid.

Kuigi veebilehtede kättesaadavuse tagamiseks on välja töötatud WAI soovituslikud juhised, millele peavad vastama kõik riigiasutuste koduleheküljed ja uued arendatavad keskkonnad, on kättesaadava informatsiooniga siiski raskuseid.

Oma veebilehe kiireks kontrollimiseks soovitatakse proovida järgnevat:

- Lülita pildid välja – vaata, kas alternatiivtekstid on iga pildi asemel olemas.
- Lülita heli välja – vaata kas sama sisu on ka tekstina võimalik lugeda.
- Proovi brauseri nuppudega teksti suurendada ja vähendada, veendudes seejuures, et teksti suurus muutub kogu lehel ja leht on kasutatav ka suurte tekstide puhul.
- Proovi lehte vaadata erinevate resolutsioonidega (nt väiksematega) – veendu, et ei oleks vaja horisontaalset scrolli, testi seda erinevatel veebilehitsejatel.
- Muuda värvid must-valgeks või prindi tekst must-valgelt välja ning veendu, et kogu info on loetav
- Navigeer ilma hiirt kasutamata, kasutades ainult klaviatuuri.

Lisainfo:

Juhendmaterjal “Ligipääsetavus – kasutajast lähtuv veeb” <http://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Ligip%C3%A4%C3%A4setavus-kasutajatest-l%C3%A4htuv-veeb.pdf>

Haridus

Artikkel 24 ütleb:

Osalisriigid tunnistavad puuetega inimeste õigust haridusele ja tagavad selleks kaasava haridussüsteemi kõigil haridusastmetel ning elukestva õppe.

Puuetega inimesi ei jäeta puude alusel üldharidussüsteemist välja ning puudega lapsi ei jäeta puude tõttu ilma tasuta kohustuslikust algharidusest või keskharidusest. **Puuetega inimestel on juurdepääs võrdsetel alustel oma kogukonna teiste liikmetega kaasavale, kvaliteetsele ja tasuta alg- ning keskharidusele.** Puudega inimesed saavad üldharidussüsteemis vajalikku tuge; tehakse põhjendatud ümberkorraldusi vastavalt konkreetse isiku vajadustele ning tagatakse toimivad individuaalsed toeabinõud, mis võimalikult suurel määral soodustavad akadeemilist ja sotsiaalset arengut.

Puudega inimestele peavad olema loodud võimalused õppimiseks viipekeeles, reljeefses punkt kirjas ning erinevates alternatiivsetes suhtluslaadides; samuti peab toimuma viipekeele õppimise soodustamine ja kurtide kogukonna keelilise identiteedi arendamine. Teistega võrdsetel alustel peab olema loodud juurdepääs kutseharidusele, täiendkoolitustele ja elukestvatele õppele.

Rõhutatatakse õpetajate ja haridusvaldkonnas töötavate spetsialistide vastavasisulist ettevalmistust ning täiendkoolitusi.

Kaasav hariduspoliitika Eestis

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37 toob välja, et igaühel on õigus haridusele. Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik. Koolikohustuslikud on kõik lapsed alates 7 eluaastast kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. Koolikohustust võib edasi lükata lapse tervisliku seisundi tõttu, samuti võib seda täita ka kodus õppides.

Koolikohustusest ei vabastata kedagi puude või väheste võimete tõttu. Põhiharidust on võimalik omandada erinevate õppekavade alusel, arvestades erivajadust ning õpilase võimeid.

Eestis on võetud selge suund **kaasavale hariduspoliitikale**, mille kohaselt on kõigil õigus saada võimetekohast haridust ning haridusliku erivajadusega õpilane õpib üldjuhul elukohajärgse kooli tavalises klassis. Lisaks on loodud vajalikud tingimused ning tagatud erivajadusest tulenevad tugiteenused, sealjuures väga spetsiifilist ja ressursimahukat õppekorraldust vajavatele erivajadustega õpilastele on loodud võimalused õppeks erikoolis. Vajalike tugiteenuste kättesaadavuse erikoolides peaks tagama riik. Valiku elukohajärgse või erikooli vahel teeb loomulikult lapsevanem.

Põhihariduse omandamine

Kohustusliku põhihariduse omandamist reguleerib Eestis põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS). Põhihariduse omandamine toimub riikliku õppekava alusel; riiklikke õppekavasid on kaks:

1. põhikooli riiklik õppekava,
2. põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava.

Lihtsustatud riiklik õppekava võimaldab õpet korraldada kolmel erineval tasemel:

1. lihtsustatud õppe õppekava,
2. toimetulekuõppe õppekava,
3. hooldusõppe õppekava.

Hariduse omandamiseks võib laps vajada tuge ja erinevaid meetmeid, mis on välja toodud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses: näiteks kuidas toimub haridusliku erivajaduse väljaselgitamine ning millised on haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamise alused (§ 47); millised meetmed on nõustamiskomisjoni pädevuses (§ 50); millised on kooli otsusel (§ 48) või nõustamiskomisjoni soovitusel (§ 49) rakendatavad meetmed HEV-õpilase arengu toetamiseks, jpm.

Haridusliku erivajaduse mõiste

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (§ 46) toob välja, et haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.

Sellest nähtub, et haridusliku erivajadusega laps ei pruugi olla vaid puudega laps/õpilane. Samuti ei tähenda puude raskusaste alati seda, et hariduse omandamisel on suuri raskuseid. Paljud kogemused näitavad, et raske või sügava puudega laps, kellel ei ole intellektipuet, saab vajaliku toetuse olemasolul edukalt hakkama ka tavaklassi tingimustes. Seega sobiv toetus ja õppe-kasvatuse võimaluse valik ei sõltu puude raskusastmest, vaid konkreetse lapse individuaalsetest vajadustest.

Õpilase toetamisel saab rakendada erinevaid meetmeid. Vajalik on, et kõik lapsega tegelevad õpetajad ja tugispetsialistid jälgiks pidevalt lapse arengut ja toimetulekut, hindaks rakendatu tulemuslikust ning esitaksid omapoolseid ettepanekuid ja soovitusi edaspidiseks. Väga oluline on koostöö lapsevanemate ja õpetajate vahel. Üheks võimalikuks vormiks koostöö arendamisel on arenguvestlus (§ 37, lg 3,4).

Võimalused HEV õpilaste toetamiseks põhikoolis

Vastavalt 2013.a kehtivale Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele on kõige igapäevasemaks pakutavaks toetuseks **tugiõpe**. Selleks kasutatakse erinevates koolides erinevaid võimalusi.

Õpilase esmane toetamine ainetunnis – õpilaste erinevaid võimeid arvestav õpetamine ja hindamine (nt erineva tasemega ülesanded, lisavahendi kasutamise võimalus jm).

Konsultatsioonitunnid – spetsialisti juhendatud ainealane konsultatsioon. Enamasti osaletakse enne tähtsat tööd või eksamit. Võimalus ka tublidele õpilasetele valmistuda ainealasteks võistlusteks või/ja olümpiaadideks.

Järeleaitamistunnid – aineõpetaja tugi väljaspool tundi nõrgematele või mingil põhjusel (nt haigus) lünklike teadmistega õpilastele. Puudub ennetav funktsioon.

Tugiõppetunnid – regulaarne tunniväline organiseeritud tegevus mingis konkreetses aines. Tunde viib läbi selleks määratud aineõpetaja. Ennetatakse võimalikke probleeme, antakse li-sateadmisi, enamasti kasutatakse õppematerjali selgitamisel erimetoodikat.

Individuaalse õppekava koostamine - kool võib teha muudatusi ja kohandusi õppeajas, õppe-sisus, õppeprotsessis ja õppekeskkonnas. Kui muudatuste või kohandustega kaasneb näda-lakoormuse oluline kasv või kahanemine (võrreldes kooli õppekavaga) või õpitulemuste vä-hendamise või asendamine, tuleb õpilasele koostada riiklikes õppekavades sätestatud korras individuaalne õppekava. Individuaalse õppekava koostamisel kaasatakse õpilane või piiratud teovõimega õpilase puhul vanem ning vajaduse kohaselt õpetajaid ja tugispetsialiste.

Õpiabirühm on põhiharidust omandavatele õpilastele eripedagoogilise või logopeedilise abi osutamiseks loodud rühm.

Koduõpe tähendab õppetöö korraldamist väljaspool kooli ruume õpilase tervislikust seisun-dist tulenevalt või õppetöö läbiviimise korraldamist lapsevanema poolt või õppetöö läbivii-mist haiglas (haiglaõpe).

Õpetus eriklassis, nt on koolipidajal võimalik moodustada **väikeklass** autismispektri häirete-ga, aktiivsuse- ja tähelepanuhäiretega või sõltuvushäiretega õpilastele. See, et kahest või kol-mest hariduslike erivajadustega õpilaste klassist saab moodustada liitklasse (PGS § 51 lg 3), võimaldab vajadusel luua eriklasse ka väiksemates piirkondades. Õpilaste maksimaalne arv eriklassis on väiksem kui üldklassis (vastavalt erivajaduse spetsiifikale 4 kuni 12 õpilast), mis annab õpetajale suurema võimaluse individuaalseks lähenemiseks.

Ühe õpilase õpetamisele keskendatud õpe on võimalus sellistele õpilasele, kes tervisesei-sundist tulenevalt vajavad koolis pidevat jälgimist või abistamist. (PGS § 52 lg 1). Soovituse sobivas eriklassis hariduse omandamiseks või üksinda õppimiseks teeb seaduse kohaselt piir-kondlik nõustamiskomisjon.

Lisaks eelnevale on koolis võimalik rakendada **teisi õpilasi toetavaid teenuseid**, sh huvitegevus, pika-päevarühm, abiõpetaja või koostöös sotsiaalvaldkonnaga isikliku abistaja kasutamine. Koolipidajal on kohustus tagada õpilastele vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ning sotsiaalpedagoogi abi ja nõus-tamise kättesaadavus. Tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor (PGS § 37, lõige 2).

Eriklassid ja erikoolid

Nõustamiskomisjoni soovitusel ja vanema nõusolekul pakub kool õpilasele järgmiseid meetmeid:

- lihtsustatud, toimetuleku või hooldusõpe,
- õpilase üleviimine hariduslike erivajadustega õpilaste klassi,
- terviseseisundist tulenevat koduõpe,
- ühele õpilasele keskendatud õpe,
- põhikooli riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemuste asendamine, vähendamine või kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine.

Nõustamiskomisjon võib lapsevanemale soovitada erivajadusega laste kooli. Erikoool on üldhariduskool, kus enamasti on tavakoolist erinev õppekava (lihtsustatud, toimetuleku või hooldusõppekava) ning seal töötavad lisaks õpetajatele erinevad tugispetsialistid, et toetada laste arengut. Erikoooli suunataksegi eeskätt juhul, kui tavakoolis ei ole vajalikke tingimusi ja pädevust erivajadusega lapse õppe korraldamiseks, toetamiseks ja vajalike tugiteenuste pakkumiseks. Lõpliku otsuse kooli valiku osas langetab lapsevanem, kaaludes erinevaid asjaolusid:

Puudega lapse tavakooli integreerimise eelised:	Puudega lapse tavakooli integreerimise puudused:
<ul style="list-style-type: none"> • Võimalus käia elukohajärgses koolis; • Säilib lähedane kontakt vanematega; • Võimalus õppida oma puuet nägema ka teiselt poolt, nn tavakeskkonnas; • Omades sõpru puudeta laste seas, samastab laps ennast samasse gruppi kuuluvaks; • Väiksem oht saada erivajaduse tõttu "sildistatud" • Võimalus igapäevaelu ebamugavustega kokku puutuda sagedamini kui erikooli küllaltki hoitud kliimas • Klassikaaslased saavad kogemusi suhtlemiseks erivajadusega lapsega	<ul style="list-style-type: none"> • Sobilike õppevahendite vähesus või puudumine • Edukuse puudumisel võib laps hakata end tundma ülekoormatuna ja teistest kehvemana • Tavakoolis võivad puududa vajalikud tingimused, sh klassiruumide juurdepääsematus, palju õpilasi klassis, õpetajate ettevalmistus ebapiisav, tugispetsialistide vähesus - ebapiisava tähelepanu ja nõrga eripedagoogilise ettevalmistuse tõttu ei kaasata last täielikult õppetöösse • Üks vanematest peab tavaliselt jääma koduseks või töötama osalise tööajaga, et abistada last tavakoolis püsimisel • Lisaabi saamise võimalused on väljaspool kooli, mida on raske ajaliselt ja logistiliselt sobitada koolipäevaga • Sageli on pered üksi, isoleeritud teistest samasugustest peredest.

Puudega lapse erikoolis õppimise eelised:	Puudega lapse erikoolis õppimise puudused:
<ul style="list-style-type: none"> • Kasutatakse puudespetsiifilisi ja kohandatud õppevahendeid • Õpilane tunneb end teiste omasuguste seas hästi ja turvaliselt, ei teki identiteedikriisi • Loodud head tingimused õppetööks, suhtluseks • Õpilane saab lisaks haridusele ka rehabilitatsiooniteenused kohapeal • Jälgitakse tehniliste abivahendite töökorras olekut ja pidevat kasutamist • Pered tunnevad teisi omasuguseid, suhtlevad ja toetavad üksteist • Lapse potentsiaal saab maksimaalselt välja arendatud • Kuulmispuudega laps omandab suhtlemiseks lisaks viipekeele. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kohanemine tavakeskkonnaga vaevamisem, erikoolis turvaline keskkond, kust tuleb ühel hetkel väljuda • Laps peab elama õpilaskodus, kui pere ei ela kooli asukohas; väheneb pere toetus ja lähedased suhted • Oht saada “sildistatud”, mis võib raskendada edasiõppimist • Erikoolide maine ühiskonnas.

Allikas: EPIKoja “Heade praktikate kogumik”, 2012

2012. ja 2013. aastal on Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt alustatud hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse muutmisega ning erikoolide võrgu ümberkorraldamisega. Riigi vastutada on eelkõige spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid vajavate õpilaste õppe korraldamine ning vajalike koolide pidamine (nägemispuue, primaarne kõnepuue-, kuulmispuue, toimetuleku ja hooldusõpe, lihtsustatud õpe kaasuva puudega, liikumispuue kaasuva puudega, raske psüühikahäire, ning kasvatuse eritingimusi vajavatele õpilased). Koolivõrgu korrastamisel võetakse arvesse, et erikooli asukoht sõltuks piirkonna hariduslike erivajadustega õpilaste arvust, spetsialistide ja tugiteenuste kättesaadavusest, võimalustest liikuda erikooli ja õpilase elukoha vahel ning juba väljaarendatud koolivõrgust.

Ühe olulise eesmärgina on suurendada ka HEV õpilaste kaasamist tavakoolidesse. Plaanide kohaselt õpivad tavakoolis need hariduslike erivajadustega õpilased, kellel on seal võimalik luua vajalikud õpitingimused ja kindlustada tugiteenuste kättesaadavus.

Lisainfo:

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072012014>

Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekülj: www.hm.ee

Erivajadusega õpilane kutseõppeasutuses

Erivajadusega inimeste õppimist kutseõppeasutuses reguleerivad 2013. aastal kutseseadus ning haridus- ja teadusministri 2006. aasta määrus nr 25 „Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord”.

Selle määruse alusel peab tingimused erivajadusega õppija kutseõppeks looma **õppeasutus** koostöös koolipidaja, õppija elukohajärgse kohaliku omavalitsuse ja riigiga. Sageli ei suuda õppeasutus üksi kõiki toetavaid teenuseid pakkuda ning selleks tehakse koostööd kohalike omavalitsustega (vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele on KOV kohustus luua võimalused puudega inimeste konkurent-

sivõimet tõstvaks kutseõppeks; samuti KOV kohustus pakkuda tugiteenuseid). Koostööd tehakse ka töötukassa spetsialistidega, rehabilitatsiooniasutustega, tööandjate ja MTÜ-dega.

Määrus toob välja ka kutseõppes pakutavaid tugisüsteeme ja -teenuseid, nt e-õppe rakendamise, abiõpetaja kaasamise auditoorsesse töösse, sotsiaalpedagoogilise ja eripedagoogilise õpiabiteenuse, psühholoogilise nõustamise, logopeedi teenuse, viipekeele kasutamise võimaluse jm. Nimetatud tugiteenused peavad olema lahtikirjutatud kooli õppekorralduseeskirjas.

Viimaste aastate jooksul on kutseõppe valdkonnas toimunud erivajadusega õppijate osas mitmeid arenguid. Kutseõppeasutuste valmisolek erivajadusega õppijate vastuvõtuks on tõusnud, välja on arenemas koostöövõrgustikud vajaliku toe pakkumiseks ning koostatud juhendmaterjalid erivajadusega õppijate paremaks toetamiseks. Samas on endiselt raskuseid koostööga kooli ja KOV vahel, mõlemal osapoolel napib rahalisi võimalusi.

Enamasti õpivad erivajadustega kutseõppijad käelist tegevust eeldavatel praktilistel erialadel. Kõige populaarsemad on ehitusega seotud erialad, kodumajandus, toiduvalmistamise (kokk, abikokk) ja autohooldusega seotud erialad. Samuti on populaarsed aianduse, puidutöötlemise, pagaritöö ja infotehnoloogia erialad.

Kindlasti tasub külastada koolide avatud uste päevi, et õppekeskkonna ja -võimalustega kohapeal tutvuda. Erivajadusega õppijale võimalusi valides tuleks kindlasti hinnata, milliseid tingimusi ja tuge ta õppeprotsessis vajada võib ning uurida, millised on erinevate kutseõppeasutuste võimalused seda tuge pakkuda.

Erivajadusega õppija toetamine kutseõppes

Haridus- ja teadusministri määruse kohaselt pakutakse järgmiseid meetmeid:

Tugisüsteemid ja -teenused

Näiteks: abiõpetaja tugi, psühholoogiline nõustamine, toetuste taotlemise alane nõustamine, viipekeeletõlgi võimaldamine, eripedagoogiline õpiabi.

Füüsilise keskkonna kohandamine

Näiteks: füüsilise ligipääsetavuse tagamine, kuulamist toetav akustika, visuaalset orienteerumist toetav sisekujundus, piisav ja kergesti leitav info õppehoonete kohta. Lubatud on õppetöö läbiviimine ka väljaspool õppeasutuse ruume.

Kutseõppeks ettevalmistava mooduli rakendamine

Erivajadusega õppijale võib rakendada ettevalmistavat moodulit sotsiaalsete ja igapäevaelu oskuste arendamiseks, et tagada õppija võimalikult iseseisev toimetulek.

Individuaalse õppekava rakendamine

Individuaalset õppekava tuleks rakendada, kui on vaja teha muudatusi õppe sisus ja nõutud õpitulemustes, õppekorralduses ja õppeaja pikkuses.

Üleminekuplaani koostamine

Üleminekuplaan koostatakse igale erivajadusega õppijale koostöös praktikaettevõttega, et toetada õppija üleminekut kutseõppest tööellu ja tõsta tema konkurentsivõimet tööturul.

Õpetajate täiendkoolitus ja koolisisene nõustamine

Vajaduse korral võimaldab kool koostöös pidajaga kooli töötajatele, kelle tööülesannete hulka kuulub töö erivajadusega õppijatega, vastava täienduskoolituse läbimise ning korraldab koolisisest nõustamist, et toetada õpetajaid erivajadusega õppijate õpetamisel.

Õppija arenguestlus

Erivajadusega õppijaga viiakse arenguestlus läbi vähemalt üks kord aastas, et kaasata õppija oma õpingute kavandamisse ja toetada tema arengut. Vastavalt vajadusele ja võimalustele kaasatakse arenguestlusesse valla või linna, varasema õppeasutuse, praktikaettevõtte, võimalike tööandjate ja Töötukassa esindaja.

Eraldi õpperühma moodustamine erivajadustega õppijatest

Eraldi õpperühma moodustamise otsustab kooli nõukogu, kui see võimaldab luua paremad õppimistingimused. Kui ühes rühmas on vähemalt 4 toimetuleku- või hooldusõppes õppinud õppijat, siis nendest tuleb moodustada eraldi õpperühm.

Kui kool võtab vastu erivajadusega õppija, kohustub ta sellega tagama sellele õppijale sobivad tingimused õppimiseks. Mõistlik on valitud õppeasutust juba sisseastumisel toe vajadusest informeerida, et koolil oleks võimalik vajalikke tugimeetmeid kavandada.

Õppetoetused kutseõppes 2013.a

Toetuseid kutsehariduse omandamisel on üldiselt kahte liiki:

- **Põhitoetus on rahaline toetus** isiklike õpingukulude katmiseks. Toetust makstakse häid õpitulemusi näitavatele ja õppekavaga ajaliselt sammu pidavatele kutsekooliõpilastele või tudengitele, kes õpivad riigieelarvelistel õppekohtadel täiskoormusega või päevases õppevormis.
- **Täiendav toetus** on ette nähtud gümnaasiumi baasil kutse- või kõrgharidust kodukohast kaugemal omandavale õpilasele. Toetus on mõeldud eeskätt eluaseme- ja transpordikulude katmiseks. Õpilase registreeritud elukoht peab sel juhul asuma väljapoolt omavalitsusüksust, kus tegutseb kool, samuti kaugemal sellega otseselt piirnevatest omavalitsusüksustest (naabervallad jmt).

Lisainfo:

Erivajadusega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13173724>

Õppetoetuse ja õppelaenu seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012008>

Erivajadusega noore toetusvõimalused kõrghariduses

Eestis tegutseb 6 avalik-õiguslikku ülikooli (Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikool, Eesti Maaülikool, Eesti Kunstiakadeemia ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia), 12 riiklikku rakendus kõrgkooli ja veel mitmeid erakõrgkoole. Kõige tähtsam on leida endale õige eriala; seejärel uurida, kas lisaks huvipakkuvale erialale on koolis olemas ka võimalikud tugisüsteemid, füüsiline juurdepääsetavus ning valmisolek.

Kuna kõrgkoole on mitmeid ning soodustusi-toetusi muudetakse tihti, on kõige kindlam järgi uurida konkreetse kõrgkooli koduleheküljelt, milliseid võimalusi erivajadustega tudengitele pakutakse. Mõned kõrgkoolid (näiteks Tallinna Ülikool või Tallinna tehnikaülikool) pakuvad erivajadustega tudengitele tasuta õppekohti või konkursiväliseid sisseastumisvõimalusi. Samuti korraldavad kõrgkoolid avatud uste päevi koos spetsiaalse infotunniga erivajadusega huvilistele. Sobiva eriala valimiseks pakutakse nõustamist.

Tugiteenused erivajadusega tudengitele

Kuni 2013. aasta lõpuni pakutakse mitmeid tugiteenuseid Programmi PRIMUS raames, peale seda tuleb teenuste osutamise kohustus üle võtta riigil. Primusest on erivajadusega üliõpilastel on võimalik taotleda stipendiumeid erivajadusest tingitud ning õpingutega seotud lisakulude katteks. Stipendiumi saab taotleda perioodiliste tugiteenuste (nt isiklik abistaja, viipekeeletõlk, invatransport) ning ühekordsete teenuste eest tasumiseks.

Lisainfo Primus kodulehelt: <http://primus.archimedes.ee/erivajadusega-oppija>

Lisainfo:

Kõrgkoolides olevatest erivajadustega tudengite kontaktisikute andmed kontaktid on leitavad kõrgkooli kodulehelt. PRIMUS partnerkõrgkoolides olevate kontaktisikute kontaktid (seisuga märts 2013):

<http://primus.archimedes.ee/primuse-partnerkorgkoolid-ning-erivajadusega-ueliopilast-kontaktisikud>

Erivajadusega tudengite toetamise võimalustest saab lähemalt lugeda teatmikust "Takistusteta kõrgkooliõpe" http://primus.archimedes.ee/takistusteta/4_files/Primus_Archimedes.pdf

Heade praktikate kogumik, EPIKoda, 2012

http://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Heade_praktikate_kogumikEPIK2012.pdf

Tervishoid

Artikkel 25 ütleb:

puuetega inimestel on õigus maksimaalselt heale tervisele ilma diskrimineerimiseta puude alusel. Riik rakendab asjakohaseid abinõusid, et tagada puuetega inimestele juurdepääs **tervishoiuteenustele**, kaasa arvatud **taastusravile**.

Puudega inimestele tuleb tagada teiste isikutega võrdses ulatuses kas tasuta või kättesaadava tasu eest tervishoiuteenuseid ja –programme, kaasa arvatud asjakohane varajane avastamine, sekkumine ning teenused, mille eesmärk on tõkestada või ennetada puude süvenemist. Tervishoiuteenused peavad olema võimalikult lähedal inimese elukohale, kaasaarvatud maa- piirkonnas ning tervishoiutöötajad peavad puudega inimestega suhtlemisel järgima kõrgeid eetikanorme.

Eesti Vabariigi põhiseadus §44 toob välja, et kõigil on õigus tervise kaitsele.

Ravikindlustus

Ravikindlustuse seadus kohaselt on õigus ravikindlustusele⁵ on Eesti alalisel elanikul, tähtajalise elamisloa või elamisõiguse alusel Eesti elaval isikul ning isikutel, kelle eest makstakse või kes maksavad iseenda eest sotsiaalmaksu, samuti kindlustatud isikuga võrdsustatud inimestel.

Ravikindlustatud on need inimesed, kelle eest maksab sotsiaalmaksu kohalik omavalitsus, sh:

1. isikud, kes hooldavad puudega isikut ja kellele valla- või linnavalitsus maksab toetust puudega isiku hooldamise eest;
2. isik, kes hooldab puudega last ja kellele valla- või linnavalitsus maksab toetust puudega lapse hooldamise eest ja kes ei tööta ega saa riiklikku pensioni.

Ravikindlustatud isikutega **võrdsustatud isikud** on muuhulgas inimesed, kes saavad Eestis määratud riiklikku pensioni (sh töövõimetuspension, vanaduspension). Seega, inimesed, kes saavad töövõimetuspension, omavad kindlustuskaitset. Puudega inimesed, kes ei saa riiklikku pensioni, peavad ravikindlustuse saamiseks täitma muid tingimusi samamoodi kui teised inimesed (töötamine ning seeläbi sotsiaalmaksu maksmine ja ravikindlustuskaitse tekkimine, õppimine jne).

Kõigile ravikindlustusega hõlmatud või võrdsustatud isikutele on tagatud nii perearstide osutatav **üldarstiabi** kui ambulatoorne ja statsionaarne **eriarstiabi** haiglates. Ravikindlustamata inimesed peavad tervishoiuteenuste eest tasuma ise; välja arvatud vältimatu abi raames osutatavad tervishoiuteenused.

⁵ Ravikindlustus katab kulud kindlustatud isiku haiguse ennetamiseks, raviks, ravimite ja meditsiiniliste abivahendite ostmiseks.

Tervishoiuteenused

Tervishoiuteenus on tervishoiutöötaja tegevus haiguse, vigastuse või mürgituse ennetamiseks, diagnoosimiseks ja ravimiseks eesmärgiga leevendada inimese vaevusi, hoida ära tema tervise seisundi halvenemist või haiguse ägenemist ning taastada tervist.

Tervishoiuteenused on:

- üldarstiabi - ambulatoorne tervishoiuteenus, mida osutavad perearst ja temaga koos töötavad tervishoiutöötajad. Perearsti tegevuste hulka kuulub muu hulgas tervise edendamine ja haiguste ennetamine, tervise riskitegurite hindamist, arstlikku läbivaatust, individuaalset tervisekasvatust, meditsiinilist nõustamist, immuniseerimist ja sõeluuringuid, samuti patsientide aktiiv- ja hooldusravile suunamist;
- vältimatu abi - tervishoiuteenus, mida osutatakse olukorras, kus abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada inimese surma või püsiva tervisekahjustuse. Vältimatut abi osutatakse ka ravikindlustuseta isikutele;
- kiirabi - ambulatoorne tervishoiuteenus eluohtliku haigestumise, vigastuse või mürgituse esmaseks diagnoosimiseks ja raviks ning vajaduse korral abivajaja transpordiks haiglasse;
- eriarstiabi - ambulatoorne või statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad eriarst või hambaarst. Eriarstiabi erialade loetellu kuulub ka taastusravi;
- õendusabi - ambulatoorne või statsionaarne tervishoiuteenus, mida osutavad õde ja ämmaemand koos pere-, eri- või hambaarstiga või iseseisvalt. Siia kuulub ka taastusraviõendus.

Taastusravi

Taastusravi on suunatud häirunud funktsioonide taastamisele, säilitamisele või puudega kohanemisele. Tegu on töövõimet või toimetulekut taastava raviga.

Haigekassa tasub taastusravi eest, kui see on osutatud kindlatel meditsiinilistel näidustustel, st. et arst hindab inimese terviseseisundit ja otsustab, kas taastusravi on näidustatud ning millised protseduurid on vajalikud. Terviseseisundid ja probleemid, mille puhul taastusravile suunatakse on sätestatud ka Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelus. Taastusravi saamiseks on vajalik perearsti saatekiri. Teatud taastusravile saab inimese suunata ka perearst ise (www.haigekassa.ee).

Taastusravi pakutakse nii statsionaarselt (st vajalik on inimese ööbimine raviasutuses) kui ambulatoorselt (see tähendab, et peale protseduuri saamist läheb inimene oma koju). Sõltuvalt terviseprobleemist võib taastusravi olla kas:

1. intensiivne taastusravi;
2. funktsioone toetav taastusravi.

Intensiivne taastusravi:

- tasub 100% Eesti Haigekassa ja inimese omaosalust ei ole, kuid täiendavalt võib raviasutus patsiendilt küsida voodipäevatasu (2013. aastal 2.50 eurot).
- lisaks voodipäevale maksab Eesti Haigekassa ka protseduuride ning uuringute eest (nt füsioteraapia, tegevusteraapia, logopeediline abi, isiksuse uuring jm).
- kuni 7-aastase või kuni 14-aastase sügava või raske liikumis- või liitpuudega lapsega haiglas viibimisel makstakse lisaks ka vanema eest.

Intensiivset taastusravi osutatakse järgmistel juhtudel:

- ägeda haiguse või trauma või operatsiooni järgne selja- või peajaajukahjustus kaasneva mõõduka või raske funktsioonihäirega;
- ägeda haiguse või trauma või operatsiooni järgne perifeerne halvatus kaasneva mõõduka või tugeva liikumishäirega;
- vaagna hulgmurdude ja ebastabiilsete lülisamba murdudega kaasnev mõõdukas või tugev liikumishäire;
- ägeda südamelihase infarkti ja aortokoronaarse šunteerimise operatsiooni järgne seisund kaasneva mõõduka või raske funktsioonihäirega;
- traumajärgne seljaajukahjustus kaasneva mõõduka või raske funktsioonihäirega.

Neil juhtudel on piiriks kuni 6 kuud ägeda haigestumise algusest, viimasel kuni 18 kuud ägeda haigestumise algusest.

Funktsioone toetav taastusravi

Funktsioone toetava taastusravi osutamisel tasub Eesti Haigekassa vähemalt 19-aastasele isikule 80% voodipäeva maksumusest ning alla 19-aastasele isikule 100% voodipäeva maksumusest. Omaosaluse-na võib raviasutus patsiendilt võtta 20% voodipäevahinnast.

Funktsioone toetavale taastusravile suunatakse krooniliste haigusseisundite ja nende ägenemiste korral, näiteks:

- tugiliikumisaparaadi kroonilised põletikulised ja degeneratiivsed haigused;
- pehmete kudede kootumisest tingitud mõõdukas või tugev liikumiskiiratus;
- proteesimise ja tugiliigesaparaadi operatsioonide või trauma järelseisundid mõõduka või tugeva funktsioonihäirega;
- kroonilised obstruktiivsed kopsuhaigused väljendunud hingamispuudulikkusega;
- närvi- ja lihashaigused kas tsentraalsest või perifeersest halvatuses tingitud mõõduka või tugeva funktsioonihäirega või väljendunud lihasatroofiaga jm.

Hooldusravi

Hooldusravi ei ole sama, mis hooldekodu ja hoolekandeteenus. Hooldusravi eesmärgiks on patsiendile parima võimaliku elukvaliteedi/toimetuleku saavutamine või säilitamine. Hooldusravi sihtgrupiks on patsiendid, kes vajavad õendusabi, kuna ei tule iseseisvalt toime kroonilistest haigusest tingitud erinevate häirete ja puude tõttu. Enamasti on tegemist üle 65-aastaste inimestega, kuid hooldusravile on vajaduse korral võimalik suunata ka lapsi ja tööealisi inimesi. Hooldusravi osutatakse nii statsionaarselt (haiglas) kui ambulatoorselt (koduõendus, kodune toetusravi). Hooldusravile suunatakse (pere)arsti saatekirjaga. Hooldusravi osutatakse kas statsionaarselt või ambulatoorselt (www.haigekassa.ee).

Statsionaarse hooldusravi korral on patsiendi omaosalus 15%.

Ambulatoorsed hooldusravi teenused, sh koduõendusteenus, on inimesele tasuta.

Kui inimesele osutatakse koduõe teenust, siis kuulub siia näiteks õendushooldusplaani koostamine, õendusala nõustamine, patsiendi põetamine, raviprotseduuride ja teatud laboriuuringute tegemine.

Lisainfo:

Eesti Haigekassa www.haigekassa.ee

Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelu <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122011042>

Ravikindlustuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012010>

Tervishoiuteenuste korraldamise seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072012018>

Eesti Haigekassa kodulehekülj www.haigekassa.ee

Rahalised hüvitised ravikindlustusest

Eesti Haigekassa poolt makstakse erinevaid hüvitisi, mis on seotud inimese ajutise töövõimetusega. Püsiva töövõimetuse korral (kui see on suurem kui 40%) saab inimene töövõimetuspensioni Sotsiaalkindlustusametist.

Ajutise töövõimetusega seotud hüvitisi on 4 liiki. Neid makstakse inimesele, kellel haigestumise vm põhjuse tõttu jääb saamata sotsiaalmaksuga maksustatav tulu. Hüvitise suurus sõltub töövabastuse põhjusest.

Ajutise töövõimetuse hüvitise liigid on järgmised:

1. haigushüvitis,
2. hooldushüvitis,
3. sünnitushüvitis,
4. lapsendamishüvitis.

Lähemalt haigus- ja hooldushüvitise kohta.

Haigushüvitis

Haigushüvitist makstakse tööl käivale ravikindlustatud isikule tema haigestumisel. Hüvitist makstakse haiguse tõttu töölt eemaloldud päevade eest ning perearsti poolt väljastatud töövõimetuslehe alusel. On oluline teada, et kolme esimese päeva eest töötaja hüvitist ei saa, 4–8. päevani maksab hüvitist tööandja, alates 9. päevast Eesti Haigekassa. Kompenseeritakse 70% keskmisest palgast. Kutsehaigestumise, tööõnnetuse, kuritöö tõkestamisel või riigi huvide kaitsmisel saadud vigastuse korral maksab hüvitist vaid Eesti Haigekassa, tehes seda töövabastuse teisest päevast 100%-lise määraga.

Kui kindlustatu on olnud haige kauem kui 120 kalendripäeva, tuleb raviarstil haiguslehe jätkamiseks ja hüvitise maksmise pikendamiseks või püsiva töövõimetuse otsuse tegemiseks saada arstliku ekspertiisi komisjoni otsus.

Ekspertiisi vastava otsuse korral on inimesel õigus haigushüvitist saada kuni 182 järjestikust kalendripäeva ning kokku kuni 250 kalendripäeva kalendriaastas.

Erisus töövõimetuspensioni saavate töötajate puhul:

Töövõimetuspensioni saaval töötaval inimesel, kes on haiguslehel haiguse või vigastuse tõttu, mille pärast määrati talle töövõimetuspension, on õigus saada haigushüvitist ühe haiguse korral järjest kuni 60 kalendripäeva eest ja kokku kalendriaastas kuni 90 kalendripäeva eest. Kui ajutine töövõimekus on tingitud muust terviseprobleemist, kehtib tavapärase kord.

Haiguslehe võib arst vajadusel väljastada ka pikemaks ajaks kui hüvitise maksmise periood. Piirang on ainult hüvitise maksmise perioodil, mitte haiguslehe kestvusel.

Hooldushüvitis

Hooldushüvitis on ajutise töövõimetuse hüvitis, mida haigekassa maksab hoolduslehe alusel töötajana ravikindlustatud isikutele. Hooldushüvitatist makstakse töövabastuse esimesest päevast 80% ulatuses keskmisest tulust Eesti Haigekassa poolt, järgmistel juhtudel:

- alla 12-aastase lapse põetamisel (14 järjestikust päeva);
- haige perekonnaliikme kodus põetamisel (7 järjestikust päeva);
- alla 3-aastase lapse või alla 16-aastase puudega lapse hooldamise korral, kui lapse hooldaja ise on haige (10 järjestikust päeva).

Hoolduslehe võib arst vajadusel väljastada ka pikemaks ajaks kui hüvitise maksmise periood. Piirang on ainult hüvitise maksmise perioodil, mitte hoolduslehe kestusel.

Täiskasvanute hambaravi ja hambaproteeside hüvitis

19.18 eurost hambaravihüvitatist saavad taotleda kord aastas inimesed, kellele on määratud töövõimetuse- või vanaduspension ning üle 63-aastased kindlustatud isikud.

Vanaduspensionäridele ning töövõimetuspensionäridele hüvitab Eesti Haigekassa ka kord kolme aasta jooksul 255.65 eurot hambaproteeside maksumusest.

Eesti Haigekassa piirkondlikule osakonnale tuleb esitada vormikohane avaldus⁶ ning hambaravi eest tasumist tõendav dokument, mille on väljastanud hambaraviteenuse osutaja.

Täiendav ravimihüvitis

Täiendav ravimihüvitis on rahaline hüvitis, mida Eesti Haigekassa maksab juhul, kui inimene on ostnud soodusravimeid 384–1300 euro eest aastas. Hüvitis ei kehti käsimüügi- ja soodustust mitteomavate retseptiravimite puhul. Sõltuvalt kulutatud summast hüvitatakse kas 50-75% tehtud kuludest.

Täiendav ravimihüvitis aitab kompenseerida ravimitele tehtavaid kulutusi eelkõige neil ravikindlustatudel,

- kelle raviskeemides on kallid ravimid;
- kes põevad kroonilisi haigusi ja peavad seetõttu manustama ravimeid pika aja vältel;
- kes kasutavad mitmeid erinevaid ravimeid kombinatsioonis.

Lisainfo:

Eesti Haigekassa kodulehekülj: www.haigekassa.ee rubriik: kindlustatule, ajutise töövõimetuse hüvitised.

Ravikindlustuse seadus, 5. jagu, Rahalised hüvitised, 1. jaotis Ajutise töövõimetuse hüvitis.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122012010>

⁶ Hambaravi/proteeside hüvitise avaldus on leitav Eesti Haigekassa kodulehel www.haigekassa.ee, rubriik Blanketid, Kindlustatu <http://www.haigekassa.ee/blanketid/kindlustatu/hambad/hambaraviproteeside-hyvitis>

Habilitatsioon ja rehabilitatsioon

Artikkel 26 ütleb:

Riik peab võtma kasutusele tõhusaid ja asjakohaseid meetmeid, kaasa arvatud vastastikune toetus, et võimaldada puudega inimestel saavutada ja säilitada maksimaalset iseseisvust, täielikku füüsilist, vaimset, sotsiaalset ja kutsealast võimekust ning täielikku kaasatust ja osalemist kõigis eluvaldkondades. Selleks tuleb pakkuda igakülgseid habilitatsiooni ja rehabilitatsiooniteenuseid ja -programme, eriti tervishoiu, tööhõive, hariduse ja sotsiaalteenuste valdkondades.

Rõhutatakse, et need programmid peavad algama võimalikult varases etapis ning põhinema isiku vajadustele ja hinnatud vajadustele, eesmärgiga toetada kogukonnas osalemist. Rehabilitaatorid peavad olema puudega inimestele kättesaadavad võimalikult lähedal nende elukohale.

Samuti rõhutatakse, et valdkonnas töötavatele spetsialistide peab olema tagatud esmane- ja täiendkoolitus ning puudega inimestele suunatud rehabilitatsioonis tuleb kasutada vajadusel abiseadmeid ja -tehnooloogiaid.

Rehabilitatsiooni⁷ mõiste

Rehabilitatsiooni üldmõiste on väga lai, see võib hõlmata erinevaid meetmeid ning olla vajalik mitmetele haavatavatele sihtgruppidele ühiskonnas (puudega lapsed ja täisealised, krooniliste haigustega inimesed, sõltuvusprobleemiga inimesed, õigusrikkujad jne). Rehabilitatsiooni üldiseks eesmärgiks on inimese taastamine ühiskonna aktiivseks liikmeks ning inimese toetamine võimalikult suure iseseisvuse, sõltumatuse ja sotsiaalselt väärtustatud rollide saavutamisel, funktsioneerimise parandamisel ja rahulolu suurendamisel oma keskkonnas.

Puudega inimeste toimetuleku arendamiseks, füüsilise, vaimse, sotsiaalse ja kutsealase võimekuse suurendamiseks võivad olla vajalikud väga erinevad meetmed. Eestis on igal valdkonnal (tervis-, sotsiaal-, töö- ja haridusvaldkond) oma kohustused ja vastutus:

- tervishoiusüsteemi kaudu peab olema tagatud ravi, taastusravi, ravimid, meditsiiniseadmed ning ajutise töövõimetusega seotud hüvitised;
- haridussüsteem peab toetama lapsi võimetekohase hariduse omandamisel; tugiteenused ja -meetmed peavad olema kättesaadavad nii põhikoolis, kutseõppes kui kõrghariduses;
- tööturuvaldkond peab toetama puudega inimese töölesaamist erinevate tööturuteenuste ja meetmete kaudu (sh ümberõpe ja koolitused); samuti rahalised toetused jm.
- sotsiaalvaldkond peab tagama puudega inimestele sotsiaalnoustamise ning vajaduse ilmnemise korral erinevate sotsiaaltoetuste ja -teenuste (nii riigi kui kohaliku omavalitsuse poolt osutatavad sotsiaalteenused) pakkumise.

⁷ Eestis on kasutusel mõiste rehabilitatsioon mis hõlmab ka osaliselt ka habilitatsioonile omaseid meetmeid.

Seega saame öelda, et puudega inimese rehabilitatsiooniks (ehk ühiskonda kaasamiseks) võivad olla vajalikud meetmed erinevatest valdkondadest. Rehabilitatsiooni roll on:

1. hinnata inimese konkreetsed vajadused, millist abi, millistes eluvaldkondades on vaja;
2. seada eesmärgid, milleni rehabilitatsiooniteenuse jm abi koordineerimisega püüeldakse, mida on vaja toimetulekus muuta;
3. koordineerida protsessi, juhendada, nõustada, kuidas vajalikke teenuseid/abi saada;
4. planeerida ja viia läbi vajalikud sekkumised ning
5. hinnata sekkumiste järgselt eesmärgi saavutamist, vajadusel korrigeerida tegevusi.

(Allikas: PITRA 2 lõpparuanne)

Rehabilitatsiooniteenus

Kui mõiste “rehabilitatsioon” on olemuselt lai, siis rehabilitatsiooniteenus on sotsiaalhoolekande seaduses oluliselt täpsemini reguleeritud. Sotsiaalhoolekande seadus toob välja, et rehabilitatsiooniteenus on riiklik sotsiaalteenus⁸, mille eesmärgiks on toetada ja parandada puudega inimeste iseseisvat toimetulekut, soodustada töötamist või tööle asumist ja suurendada ühiskonnas osalemist.

Rehabilitatsiooniteenust saavad taotleda igas eas puudega inimesed, tööealised psüühilise erivajadusega inimesed, kellel on määratud püsiv töövõimekaotus vähemalt 40% ja alaealised õigusrikkujad (kelle puhul on alaealiste komisjon määranud mõjutusvahendina rehabilitatsiooniteenuse).

Konkreetsed rehabilitatsiooni eesmärgid, mis seatakse koostöös kliendi ja rehabilitatsioonimeeskonna vahel, tulenevad nii inimese arenguvajadustest kui east:

- puudega laste puhul on olulisel kohal lapse arengu ja hariduse omandamise toetamine,
- puudega tööealiste inimeste puhul toetada tööle asumise valmisolekut ja tööl püsimist,
- puudega eaka inimese puhul parandada iseseisvat toimetulekut.

Rehabilitatsiooniteenuse raames hinnatakse erinevate rehabilitatsioonispetsialistide poolt (sotsiaaltöötaja, füsioterapeut, tegevusterapeut, psühholoog, logopeed, eripedagoog, arst, õde jm) inimese vajadusi - milles seisnevad takistused ning millist abi inimene vajab. Hindamise tulemusel koostatakse rehabilitatsiooniplaan, mis koosneb spetsialistide hinnangust, soovitustest ning tegevuskavast, kuhu on kantud isikule vajalikud rehabilitatsiooniteenused. Samuti kantakse tegevuskavasse inimesele vajalikud muud teenused ja abimeetmed (nt taastusravi, sotsiaalteenuste, erihoolekandeteenuste või abivahendi vajadus). Plaani kehtivusaeg on täisealistel 6 kuust kuni 5 aastani, lastel kuni 3 aastat.

Plaani koostamise järgselt juhendatakse meeskonnaliikmete poolt, kuidas plaani ellu viia (kuhu pöörduda teiste teenuste saamiseks); osutatakse erinevaid rehabilitatsiooniplaanis märgitud teenuseid. Vajaduse korral viiakse läbi ka vahehindamisi ning samuti hinnatakse tulemuslikkust.

---

⁸ Sotsiaalhoolekandeseadus 3. jagu - Rehabilitatsiooniteenus

Rehabilitatsiooniteenuste loetelu

Rehabilitatsiooniteenuste nimekiri on välja toodud Vabariigi Valitsuse määruses⁹, mis sätestab ühtlasi aastase piirmahu, mille ulatuses on võimalik ühes kalendriaastas teenuseid osutada. Teenuseid osutavad erinevad rehabilitatsioonispetsialistid, nt sotsiaaltöötaja, psühholoog, tegevus- ja füsioterapeut, eripedagoog, logopeed. Piiratud mahus pakutakse ka majutusteenust ja sõidukulude hüvitamist. Teenused peavad vastama inimese vajadustele ja olema fikseeritud rehabilitatsiooniplaani tegevuskavas. Vastavalt vajadusele osutatakse teenust kas isikule, tema perele või grupile.

2013. aastal on üldjuhul võimalik teenuseid osutada kuni isiku aastase piirmäära täitumiseni (puudega laste puhul 1295 eurot, puudega täiskasvanute puhul kuni 448 eurot, psüühilise erivajadusega isikute puhul 2157 eurot). Erandiks on füsioterapeudi teenus¹⁰, mida saab kasutada piiratud mahus, kuivõrd füsioteraapia kuulub olemuselt taastusravi koosseisu. Ravi, sh taastusravi ega sanatoorseid protseduure rehabilitatsiooniteenuse raames ei pakuta, nende saamiseks on vaja pöörduda perearst või taastusarsti vastuvõtule.

Sageli on puudega inimestel ja erinevatel spetsialistidel raskusi mõistmisel, mis siis ikkagi on rehabilitatsiooniteenuse sisu ja kuidas see inimest aitab?

Rehabilitatsiooniteenus on sotsiaalteenus, seega peab pakutav abi olema suunatud puudega inimeste sotsiaalse toimetuleku paranemisele, mitte terviseprobleemide leevendamisele. See tähendab, rehabilitatsiooniteenusel nõustatakse, kuidas puudega kohaneda, kuidas omandada vajalikud (puudespetsiifilised) toimetulekuoskused, õppida kasutama abivahendeid jm. Puudega laste puhul on eesmärgiks arengu ja hariduse omandamise toetamine ja seetõttu toimuvad mitmed tegevused läbi erinevate teraapiate (loov-, muusika-, tegevus- ja füsioteraapia), pakutakse logopeedilist ja eripedagoogilist abi; samuti on oluline pere nõustamine, kuidas kodustes tingimustes lapse arengut toetada. Kuna tööealiste inimeste rehabilitatsiooni eesmärk on toetada töölesaamist, siis hinnatakse, millist abi vajab inimene töises valdkonnas – kas on võimalik rakendust leida endisel ametikohal, kas on võimalusi ümberõppeks, kas on vaja toetada inimese motivatsiooni ja valmisolekut tööotsingute alustamiseks jm. Vähem tähtis ei ole puudega inimese ja vajadusel pereliikmete psüühilise tasakaalu toetamine olukorras, kus puue on äkitselt tekkinud.

Üheks väärtuseks on kindlasti ka kokkupuude sarnase probleemiga inimestega, kes saavad protsessis jagada oma nõu ja tuge ning vastastikust toetust pakkuda. Sellised tegevused annavad inimese rehabilitatsioonile olulise sisu ja edasisele elule suuna.

---

⁹ Vabariigi Valitsuse 20.detsembri 2007.a määrus nr 256 „Rehabilitatsiooniteenuse raames osutatavate teenuste loetelu, teenuste hindade ja teenuse maksimaalse maksumuse kehtestamine“.

¹⁰ Liikumispuudega lastele osutatakse füsioterapeudi teenuseid kolmekordses määras.

Rehabilitatsiooniteenuse taotlemise protsess 2013.aastal:

1. rehabilitatsiooniteenuse taotlemiseks tuleb isikul esitada elukohajärgsele pensioniametile taotlus¹¹. Taotlusele on vaja lisada erinevaid lisadokumente (nt kui lapsevanem/eestkostja taotleb teenust puudega lapsele tuleb lisada koopia esindusõigust tõendavast dokumentid; psüühikahäirega inimesed lisavad arstitõendi (väljavõtte haigusloost või tervisekaardist psüühikahäire esinemise kohta). Taotluse ja lisadokumendid võib saata Sotsiaalkindlustusametile ka elektroonselt (digiallkirjaga) või posti teel;
2. Sotsiaalkindlustusamet võtab taotluse vastu ja väljastab inimesele suunamiskirja rehabilitatsiooniteenusele, kui inimesel on õigus teenust saada (kas posti teel inimese poolt antud aadressile või krüpteeritult e-posti teel; suunamiskiri on võimalik kätte saada ka Sotsiaalkindlustusameti klienditeenindusest). Suunamiskirjale on lisatud nimekiri asutustest, kes rehabilitatsiooniteenuseid osutavad; asutuse kontaktid ja järjekorra pikkus;
3. Inimene peab asutuste nimekirjast leidma enda jaoks sobivaima teenuseosutaja ja panema ennast 21 päeva jooksul järjekorda. Selleks peab ta telefoni vm viisil võtma rehabilitatsiooniteenuseid pakkuva asutusega ühendust. Teavet asutuste kohta on võimalik küsida suunamiskirja väljastajalt (kontaktid on suunamiskirjal), Sotsiaalkindlustusameti kodulehelt ning majandustegevuse registrist <http://mtr.mkm.ee/>, valides tegevusalaks rehabilitatsiooniteenuse osutamine.
4. Kui kokkulepitud ajal teenusele minna ei saa, peab asutust sellest kindlasti teavitama, vastasel korral kaotab suunamiskiri kehtivuse.
5. Kui inimene läheb teenusele esmakordselt, koostatakse rehabilitatsiooniplaan; juhendatakse, kuidas plaani ellu viia ning osutatakse inimese vajadustele vastavaid rehabilitatsiooniteenuseid.
6. Kui puudega inimesel on tunne, et tema õiguseid on rikutud või vabadusi on piiratud, on õigus esitada Sotsiaalkindlustusameti vaidluskomisjonile vaie. Vaie peab olema esitatud 3 kuu jooksul. Vaidluskomisjoni otsusega mittenõustumise korral on inimesel õigus pöörduda halduskohtusse.

Rehabilitatsiooniteenuse regulatsioonis on ettevalmistamisel muudatused.

Lisainfo:

Sotsiaalkindlustusameti kodulehekülg: www.ensib.ee (rubriik puuetega inimestele, rehabilitatsiooniteenus)

Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg: www.sm.ee (rubriik puudega inimestele, rehabilitatsiooniteenus)

Sotsiaalhoolekande seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012011>

Vabariigi Valitsuse 20.detsembri 2007.a määrus nr 256 „Rehabilitatsiooniteenuse raames osutatavate teenuste loetelu, teenuste hindade ja teenuse maksimaalse maksumuse kehtestamine“

<https://www.riigiteataja.ee/akt/117122010035>

---

¹¹ Taotluse blankett on kättesaadav kõikides Sotsiaalkindlustusameti piirkondlikes büroodes (pensioniametites) ning Sotsiaalkindlustusameti kodulehel www.ensib.ee, rubriik blanketid

Töö ja tööhõive

Artikkel 27 ütleb:

Igal puuetega inimesel on õigust tööle teistega võrdsel alusel; see hõlmab õigust teenida elatist vabalt valitud või tööturul tunnustatud kutsealal ning õigust puuetega inimestele avatud, kaasavale ja ligipääsetavale töökeskkonnale.

Riik peab tegema kõik, et keelustada puude alusel diskrimineerimine kõigis tööhõivega seotud küsimustes (värbamine, palkamine, ametikõrgendus jm), edendada töötingimusi (võrdne tasu samaväärse töö eest, tervislikud ja ohutud töötingimused), juurdepääs nõustamisprogrammidele (töötamis- ja karjäärivõimalused), kutsealasele ja täiendkoolitustele, tagada töökohal põhjendatud ümberkorralduste tegemine, edendada töötamiseks mõeldud suutlikkuse taastamise, töökoha säilitamise ja tööle tagasipöördumise programme.

Eesti Vabariigi Põhiseadus sätestab, et Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Võrdse kohtlemise seadusega on keelatud diskrimineerimine muu hulgas puude alusel, kus §2 lg 2 kohaselt ei või isikuid nende usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse tõttu diskrimineerida, sh töötasustamisel, töö- või ametialasel edutamisel, korralduste andmisel, töölepingu lõpetamisel, ümber- või täiendõppe võimaldamisel jne. Diskrimineerimiseks ei peeta eeliste andmist puudega töötajale, sh puudest tulenevatele erivajadustele vastava töökeskkonna loomist.

Meetmed toetamaks puudega inimeste tööhõivet

Puudega inimese jaoks ei tähenda töötamine mitte üksnes sissetulekut, vaid kannab ka mitmeid teisi eesmärgi:

1. sotsiaalne eesmärk - tagades erivajadusega inimesele võimaluse käia tööl, annab see lisaks sissetulekule (ja majanduslikule iseseisvusele) ka võimaluse eneseteostuseks, töökollektiivi kuulumiseks, mis kokkuvõttes tagab parema elukvaliteedi (kaasatus, vähem haiguseid, vajalik olemise tunne jm);
2. majanduslik eesmärk – olukorras, kus Eestis napib töökäsi on oluline tuua tööturule ka erivajadusega inimesed. Nii tuleb juurde maksumaksjaid ja väheneb nende inimeste hulk, kes elavad toetustest. Inimesed on erineva võimekusega – puudega inimesed võivad töökäimiseks vajada tugimeetmeid, kuid kõik, kes suudavad tööd teha, saavad anda panuse majanduse arengusse ja sotsiaalkulutuste vähenemisse;
3. õiguslik eesmärk – töötamine on üks inimõigustest mis tuleb tagada ka puudega inimestele; mittediskrimineerimine kutseõppes ja tööhõives.

Tööturuteenused puudega või terviseprobleemiga inimestele

Tööturu mõistes on puudega inimene see, kellel on määratud puue või kes on tunnistatud osaliselt või täielikult töövõimetuks; toetatakse ka pikaajalise tervisehäirega inimesi, kellel tervisehäire takistab töölesaamist või töötamist (www.tootukassa.ee).

Tööturuteenuste ja -toetuste seadus toob välja, et teenuste eesmärgiks on puudest või tervise seisundist tingitud takistuste kõrvaldamine töökoha saamisel või töötamisel.

Spetsiaalselt puudega inimestele suunatud tööturuteenused on järgmised:

- 1. tööruumide ja töövahendite kohandamine** - muudetakse töökeskkond või töövahend puudega inimesele ligipääsetavaks ja kasutatavaks, nt uksepakkude eemaldamine, ukseavade suurendamine, kaldtee paigaldamine, spetsiaalse arvutitooli muretsemine, invatualeti rajamine jm). Eesti Töötukassa sõlmib halduslepingu tööandjaga, kes võtab tööle puudega töötaja ning hüvitab tööandjale pärast kohanduse valmimist 100% töökoha ja -vahendi kohandamise maksumusest. Kui kohandus tehakse juba töötavale puudega isikule, siis kompenseeritakse tehtud kohanduse maksumusest 50%. Tööandja tagastab saadud hüvitise täies ulatuses, kui asjakohane töö- või teenistussuhe lõpetatakse tööandja algatusel enne kolme aasta möödumist (välja arvatud kindlad juhtumid, kus vabastamise põhjus on töötaja mittevastamine ametikohale oma tööoskuste või tervise poolt jm);
- 2. töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmine** liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega töötajale. Töötamiseks vajalik tehniline abivahend on abivahend, ilma milleta isikul ei ole puudest tulenevalt võimalik tööülesandeid täita. Sellisteks abivahenditeks võivad olla näiteks spetsiaalne arvutiprogramm (kõnesüntesaatori programm), punktkirjakuvar, ekraanisuuarendustarkvara, ratastooli transportimiseks vajalik trepironija, spetsiaalne töötool vm. Töötamiseks vajalikuks tehniliseks abivahendiks ei loeta vahendit, mis on puudega inimesele vajalik igapäeva eluga toimetulekuks;
- 3. abistamine tööintervjuul** – juhul, kui töötaja vajab abi tööandjaga suhtlemisel on võimalik pakkuda abi tööintervjuul (nt viipekeele- või afaasiaga inimese tõlk, tugisik);
- 4. tugisikuga töötamine** - teenus neile inimestele, kes puudest või pikaajalisest tervisehäirest tulenevalt vajavad töökohal abi ja juhendamist.
Eesti Töötukassa sõlmib lepingu kas tugisikuga või tööandjaga, kes tagab puudega töötule tugisikuga töötamise teenuse osutamise. Tugisikuga töötamise teenust võib osutada kuni **ühe aasta jooksul** mitte rohkem kui 700 tundi (vähendades igakuiselt tugisiku teenuse mahtu). Tugisikuga töötamise teenuse osutamise eest makstav tunnitasu määr kehtestatakse igaks eelarveaastaks riigieelarvega.

Lisaks on võimalus toetada puudega ja pikaajalise tervisehäirega inimesi **erandlike lahenduste** kaudu. Juhul kui puudega inimene vajab teenust, mis ei ole otseselt seotud ühegi eelpool mainitud teenusega, siis leitakse võimalused, et isik saaks osaleda tööturuteenusel, töökoha otsingutel või säilitada olemasolev töökoht. Nt transport osalemiseks tööturumeetmetes või töötamise esimestel kuudel, viipekeeletõlk koolituse ajal.

Puudega töötul isikul on võimalik kasutada kõiki üldisi tööturuteenuseid: teavitamist teenustest ja -toetustest; saada töövahendust ning tööturukoolitust, karjäärinõustamist, tööpraktikat, tööharjutust, rakendust avaliku töö kaudu. Lisaks on olemas palgatoetus, ettevõtluse alustamise toetus ning mitmeid täiendavaid abimeetmeid projektidest (nt psühholoogiline- ja võlanõustamine, hooldusteenuste kulu hüvitamine jm). Nimetatud abi saamiseks on vajalik pöörduda piirkondlikkusse Töötukassa osakonda.

Lisainfo:

Eesti Töötukassa koduleht: www.tootukassa.ee,

Tööturuteenuste ja -toetuste seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012022>

Puudega inimese töökoht

Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse §10¹ lg4 alusel tuleb puudega töötaja töö, töövahendid ja töökoht kohandada tema kehalistele ja vaimsetele võimetele. Kohandamine seisneb tööandja ehitise, tööruumi, töökoha või töövahendi puudega isikule ligipääsetavaks ja kasutatavaks muutmises. See nõue kehtib ka üldkasutatavate liikumisteede ja olmeruumide kohta, mida puudega töötajad kasutavad.

Lisainfo:

Töötervishoiu ja tööohutuse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/110022012005>

Tööinspektsiooni koduleht: www.ti.ee

Maksundus ja puhkused

Sotsiaalmaksu maksmise erijuhud

Sotsiaalmaksuseaduse §6 lg1 p5 ja lg3 alusel tasub riik osaliselt sotsiaalmaksu äriühingus, mittetulundusühingus, sihtasutuses või FIE-na töötava töövõimetuspensionäri eest. Riik tasub sotsiaalmaksu osa, mis ületab riigis kehtestatud töötasu alamäära, ülejäänud sotsiaalmaksu tasub tööandja.

Sotsiaalmaksu tasumine hooldajatoetust saava isiku eest

Sotsiaalmaksuseaduse §6 lg1¹ punkti 1 alusel maksab vald või linn sotsiaalmaksu isiku eest, kes hooldab puudega täisealist isikut ja kellele valla- või linnavalitsus maksab toetust puudega isiku hooldamise eest (tingimusel, et hooldaja ei tööta ega saa riiklikku pensioni).

Samuti maksab vald või linn sotsiaalmaksu isiku eest, kes hooldab puudega last ja kellele valla- või linnavalitsus maksab toetust puudega lapse hooldamise eest (tingimusel, isik ei tööta ega saa riiklikku pensioni).

Pikendatud põhipuhkus töövõimetuspensionit saavatele töötajatele

Töölepingu seaduse §57 alusel on töövõimetuspensionit saava töötaja iga-aastane puhkus 35 kalendripäeva (kui seadus ei sätesta või töötaja ja tööandja ei ole kokku leppinud teisiti), tavapärase põhipuhkuse pikkus on 28 päeva. Õigusest saada pikemat puhkust peab töötaja tööandjat teavitama (kui tööandja ei tea, et olete töövõimetuspensionit saav isik). 28-t kalendripäeva ületav puhkuseosa hüvitatakse tööandjale riigieelarvest kui tööandja esitab Sotsiaalkindlustusametile vastava avalduse.

Puudega lapse vanema lapsepuhkus

Töölepingu seaduse §63 lg2 toob välja, et puudega lapse emal või isal on õigus saada lapsepuhkust üks tööpäev kuus kuni lapse 18-aastaseks saamiseni, mille eest tasutakse keskmise töötasu alusel. Poolte kokkuleppel on võimalus päevi liita. Puhkusetasu hüvitatakse tööandjale riigieelarvest Sotsiaalkindlustusameti kaudu, tööandjal tuleb täita vastav andmik ja esitada see Sotsiaalkindlustusametile.

Tasustamata lapsepuhkus

Töölepingu seaduse §64 lg1 alusel on emal või isal, kes kasvatab kuni 14-aastast last või kuni 18-aastast puudega last, õigus saada igal kalendriaastal kuni 10 tööpäeva tasustamata lapsepuhkus.

Selleks, et puudega töötaja või puudega lapse vanem saaks eelpool nimetatud soodustusi kasutada, peab tööandja esitama Sotsiaalkindlustusametile igal kuul riigipoolse sotsiaalmaksu ülekandmise taotluse, kus näidatakse vastavate töötajate nimed, isikukoodid, maksuperioodi algus- ja lõppkuupäev ning riigi poolt makstava sotsiaalmaksu summa. Taotlus esitatakse hiljemalt palga arvestamise kuule (aruandekuule) järgneva kuu 2. kuupäevaks Sotsiaalkindlustusametile (posti või e-posti teel)¹².

Lisainfo:

Töölepingu seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122012029>

Sotsiaalmaksuseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/125102012024>

Sotsiaalkindlustusameti koduleht (rubriik tööandjale): www.ensib.ee

Maksu- ja Tolliameti koduleht (rubriik tööandjale): <http://www.emta.ee>

Soodustused tööandjale, kes toetab puudega töötajat transpordikompensatsiooni maksmise või abivahendi soetamisega

Tulumaksuseaduse alusel ei maksustata tulumaksuga hüvitist sõidukulude katmiseks, mida tööandja maksab töötajale, kellel on puue ning kellel on vajalik kasutada tööle- ja kojusõidu isikliku sõiduvahendit. Nimetatud sõitu ei loeta erisoodustuseks juhul, kui ühistransporti kasutades ei ole võimalik seda teekonda läbida mõistliku aja- või rahakuluga või kui puudega töötajal ei ole võimalik kasutada ühistransporti või ühistranspordi kasutamine põhjustab liikumis- ja töövõime olulist langust. Hüvitisele on kehtestatud piirmäär 256 eurot kalendrikuus ja sõitude kohta tuleb pidada sõidupäevikut. Sõitude kohta arvestuse pidamise ja hüvitise maksmise korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.

Puudega inimesel ei pea juhilube olema ja keegi võib teda koju ja tööle sõidutada. Oluline selle juures ainult see, et hüvitist makstakse töötajale, mitte tema autojuhile ja seega tuleb otsus vormistada ka nii, et hüvituse saajaks on töötaja.

Samuti ei maksustata tulumaksuga tööandja poolt puudega töötajale (sh töövõimetuspensionit saavale või vähemalt 30% detsibellise kuulmislangusega isikule) antud **abivahendeid**. Peab silmas pidama, et abivahendite summa ei ületaks 50% töötajale kalendriaasta jooksul makstud väljamaksete summast (tulumaksuseadus §13 lg3 punkt 8).

Tulumaksuvabastus laieneb ühtlasi tööandja poolt tehtud kulutustele, mis on tehtud töötaja tööõnnuse või kutsehaiguse tagajärjel saadud tervisekahjustuse **raviks** (tulumaksuseadus §13 lg3 punkt 10).

Lisainfo:

Tulumaksuseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122012031>

Maksu- ja Tolliameti koduleht (rubriik tööandjale): <http://www.emta.ee>

¹² Selgitused koos vajalike näidetega on esitatud ka Maksu- ja Tolliameti kodulehel (rubriik tööandjale/ Maksud ja maksed/ Sotsiaalmaks/ Kasulik teave/ Sotsiaalmaksu tasumine töötaja eest, kes saab töövõimetuspensionit <http://www.emta.ee/>)

Lõpetuseks

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis toodud põhimõtted on Eesti seadusandluses üldjuhul väljatoodud, kuid õiguste täieliku rakendumiseni on siiski minna veel pikk tee. Konventsiooni ratifitseerimise ettevalmistamise protsess ning esimene rakendamisaasta näitasid, et arusaam puuetega inimeste vajadustest ning õigustest on ebaühtlane. Seetõttu on vajalik mitmekülgne teavitustöö – arusaadavat informatsiooni vajavad nii puudega inimesed ja nende pereliikmed, haridus- ja sotsiaaltöötajad, erinevad teiste valdkondade spetsialistid, tööandjad ning kogu ühiskond laiemalt. Vajalikud on ka puudega inimeste temaatilised uurimistööd, arendus- ja teadusprojektid ning uute spetsialistide koolitamine.

Konventsiooni rakendamiseks igapäevaellu on vaja üheselt aru saada järgmisest:

1. Seaduste täitmine peab saama normiks! Täna oleme olukorras, kus Eesti seadusandlus küll vastab konventsiooni põhimõtetele, kuid see ei taga veel õiguste kaitset.
2. Seadusandluse muutmisel ja regulatsioonide väljatöötamisel peab arvestama nende mõjudega pikemas perspektiivis; riigi poolt tuleb toetada ja arendada valmisolekut seaduste täitmiseks.
3. Vajalike meetmete pakkumine kõikidele abivajavatele inimestele ei ole ühekordne tegevus, vaid eeldab järjepidevat ja jätkuvat jõupingutust, kus sihiks on iga inimese toetamine talle vajalikul moel. Abi osutamine on loomulik ja iseenesest mõistetav ning ei saa omada heategevuslikku dimensiooni.

Eesti Puuetega Inimeste Koda
Toompuiestee 10
Tallinn
www.epikoda.ee

Eesti Puuetega Inimeste Koda on

- avalikes huvides tegutsev vabaühendus;
- katusorganisatsioon Eestis tegutsevatele puuetega inimeste organisatsioonidele;
- võrgustik, kuhu kuulub 16 piirkondlikku puuetega inimeste koda ning 30 üle-eestilist puudespetsiifilist liitu ja ühendust. Kokku esindame umbes 420 organisatsiooni üle Eesti;
- puuetega inimeste valdkonnas tehtava töö üleriigiline koostööorgan;
- arvamusi liider puuetega inimeste küsimustes;
- partner riigile, kohalikele omavalitsustele ja teistele vabaühendustele puuetega inimestega seonduvates teemades.

EPIKoja tegevuse eesmärgiks on Eestis elavate puuetega inimeste toimetuleku ja elukvaliteedi parandamine, puuetega inimesi puudutavate poliitikate kujundamise protsessis osalemine ning puuetega inimeste alase teabe vahendamine.

Oma eesmärkide täitmiseks teeme koostööd erinevate ministriumite ja riigiasutustega, omavalitsustega, teiste MTÜ-dega; osaleme töögruppides, viime läbi projekte EPIKoja liikmesorganisatsioonidele ja puudega inimestele; korraldame seminare, avaldame artikleid ja teabematerjale, eesmärgiga tõsta ühiskonna teadlikkust puuetega inimestega seonduvast.

Kaasava ühiskonna poole!